

वार्षिक प्रगति प्रतिवेदन तथा तथ्याङ्क पुस्तिका

आ.व. २०८१/०८२

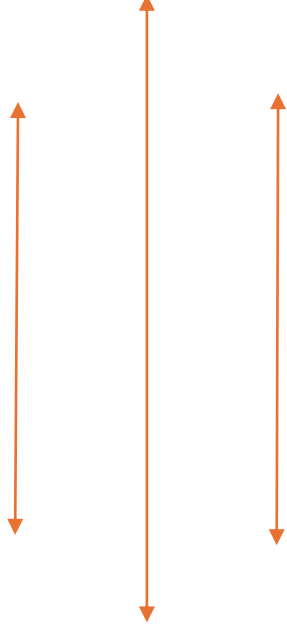

बागमती प्रदेश सरकार
कृषि तथा पशुपन्छी विकास मन्त्रालय
कृषि विकास निर्देशनालय

बागवानी विकास केन्द्र, सिन्धुली

वार्षिक प्रगति प्रतिवेदन तथा तथ्याङ्क पुस्तिका

प्रकाशन वर्ष: २०८२/०८३

प्रकाशक

बागमती प्रदेश सरकार

कृषि तथा पशुपन्छी विकास मन्त्रालय

कृषि विकास निर्देशनालय

बागवानी विकास केन्द्र, सिन्धुली

सम्पर्क नं: ०४७-५२०१२२

Email: kandamulsindhuli@gmail.com

Website: tvdc.gov.np

Facebook: [https://www.facebook.com/बागवानी विकास केन्द्र, सिन्धुली](https://www.facebook.com/बागवानी_विकास_केन्द्र,_सिन्धुली)

दुई शब्द

फलफूल, तरकारी तथा कन्दमुल बालीहरूको संकलन, संरक्षण, परीक्षण गर्नुका साथै प्रशारण सामग्री उत्पादन गरी कृषकस्तरमा बिक्री वितरण एवं सो बालीहरूको उन्नत खेती प्रविधि सम्बन्धी तालिम तथा प्रसारका कार्यहरू गर्दै आएको यस कार्यालयको स्थापना सिन्धुली जिल्लाको कमलामाई नगरपालिका वडा नं. ५, मधुटारमा वि.सं. २०३१ साल भाद्र १ गते सिन्धुली कृषि फार्मको रूपमा भएको हो। त्यसपश्चात, वि.सं. २०४७ सालमा बागवानी फार्म, वि.सं. २०५२ सालमा बागवानी केन्द्र तथा आ.व. २०६०/६१ देखि कन्दमूल तरकारी विकास केन्द्रको रूपमा नामाकरण भयो। साथै आ.व. २०७५/७६ देखि बागमती प्रदेश सरकार, कृषि तथा पशुपन्छी विकास मन्त्रालयको कृषि विकास निर्देशनालय अन्तर्गत सञ्चालित रही आएकोमा वि.सं. २०८० कार्तिक देखि पुनः नाम परिवर्तन भई बागवानी विकास केन्द्र, सिन्धुली भएको छ।

यस केन्द्रले श्रोत केन्द्रको रूपमा विभिन्न वर्षे फलफूलका कलमी/बीजु बिरुवा, कन्दमुल प्रसारण सामग्री, तरकारी बीउ/बेर्ना लगायतका सामग्री उत्पादन एवं बिक्री वितरण गर्नुका साथै बाह्य सेवा र प्राविधिक सेवाको माध्यमबाट उन्नत प्रविधिको विस्तारमा सघाउ पुऱ्याउँदै आएको छ भने सो बालीहरूको जातिय जर्मप्लाजम संकलन तथा सम्वर्धनको कार्य समेत गर्दै आएको छ।

यसै क्रममा यस केन्द्रबाट आ.व २०८१/८२ मा सञ्चालित क्रियाकलाप, हासिल उपलब्धी तथा केही उन्नत खेती प्रविधि यस पुस्तिका मार्फत प्रस्तुत गर्ने प्रयास गरिएको छ जसले समस्त कृषकवर्ग, अध्यापक, विद्यार्थी तथा अन्य सरोकारवालाहरूलाई सहयोग पुग्नेछ भन्ने विश्वास लिएको छु। यो पुस्तिका प्रकाशनमा सहयोग गर्नुहुने यस कार्यालयका बागवानी विकास अधिकृतद्वय श्री आशिस श्रेष्ठ र श्री समिर योगी लगायत प्रत्यक्ष एवं परोक्ष रूपमा संलग्न सम्पूर्ण कर्मचारीलाई हार्दिक धन्यवाद व्यक्त गर्दछु। अन्त्यमा, यस पुस्तिकाको आगामी संस्करणलाई थप परिष्कृत एवं जानकारीमुलक बनाउनका लागि पाठकवर्गबाट रचनात्मक सुझावको समेत अपेक्षा गरेको छु। धन्यवाद !

बैशाख, २०८३

दिपेन्द्र मणी लामिछाने
वरिष्ठ बागवानी विकास अधिकृत
(केन्द्र प्रमुख)

विषय-सूची

विषय	पेज नं
खण्ड १. सिन्धुली जिल्लाको परिचयात्मक विवरण	
१.१ सिन्धुली जिल्लाको नामाकरण	१
१.२ भौगोलिक अवस्थिति	१
१.३ भू-राजनीतिक विवरण	२
१.४ हावापानी	२
१.५ वनजंगल तथा वनस्पति	२
१.६ जातजाति तथा धर्म	३
१.७ प्रमुख ऐतिहासिक, धार्मिक एवम पर्यटकीय महत्वका स्थलहरु	३-५
खण्ड २. बागवानी विकास केन्द्र, सिन्धुलीको परिचय	
२.१ ऐतिहासिक पृष्ठभूमि	६
२.२ केन्द्रको भौगोलिक स्थिति	६
२.३ केन्द्रको क्षेत्रफल र भू-उपयोग विवरण	७
२.४ केन्द्र भित्र लगाइएका फलफूल माउबोटको विवरण	७
२.५ विभिन्न बालीहरुको जातीय/जर्मप्लाज्म संरक्षण अवस्था	७
२.६ केन्द्र भित्र रहेका भौतिक संरचनाहरु	८
२.७ केन्द्रको संगठनात्मक संरचना	९
२.८ बागवानी विकास केन्द्रको कार्य विवरण	९-१०
२.९ दरवन्दी तेरिज	१०
२.१० गत आ.व.मा र हाल कार्यरत कर्मचारीको विवरण	११
२.११ स्थापनाकाल देखि हालसम्मका केन्द्र प्रमुखहरुको नामावली	१२
२.१२ नागरिक सेवा बडापत्र	१३-१४
खण्ड ३. केन्द्रको वार्षिक प्रगति प्रतिवेदन तथा स्वीकृत कार्यक्रम	
३.१ आ.व. २०८२/०८३ को स्वीकृत वार्षिक कार्यक्रम	१५-१७
३.२ वार्षिक प्रगति विवरण (आ.व. २०८१/०८२)	१८-२२
३.३ वार्षिक बजेट विनियोजन र खर्च (आ.व. २०८१/०८२)	२२
३.४ चौमासिक खर्चको विवरण (आ.व. २०८१/०८२)	२३

३.५ संकलित गैर-कर राजस्व आम्दानीको विवरण (आ.व. २०८१/०८२)	२३
३.६ धरौटीको आर्थिक विवरण	२३
३.७ बेरुजू फछ्यौट प्रगति विवरण (आ.व. २०८१/०८२)	२४
३.८ विगत पाँच वर्षको गैर-कर राजस्व आम्दानीको विवरण	२४
३.९ विगत पाँच वर्षको कृषि उत्पादन तथा बिक्री वितरण विवरण	२४-२७
३.१० कार्यक्रम कार्यान्वयनमा देखा परेका समस्या तथा सुझाव	२७
खण्ड ४. वार्षिक कार्यतालिका	
४.१ फलफूल उत्पादन वार्षिक कार्य-तालिका	२८-२९
४.२ वार्षिक ताजा तरकारी उत्पादन तालिका	२९-३२
खण्ड ५. प्राविधिक जानकारी	३३-३५

खण्ड १. सिन्धुली जिल्लाको परिचयात्मक विवरण

१.१ सिन्धुली जिल्लाको परिचय

सिन्धुली जिल्लाको नामाकरण सम्बन्धमा विभन्न प्रसङ्गहरू जोडिएका पाइन्छन् जसमध्ये केही तल प्रस्तुत गरिएका छन्।

- नेपाल राष्ट्रको एकीकरण भन्दा पूर्व सिन्धुली जिल्ला विशाल मकवानी राज्यमा पर्दथ्यो। मकवानी शासकहरूमा राधव नन्दी सेन मकवानपुर राज्यमा वि.सं.१५३० मा राजा थिए। भगवान् श्रीरामको परम भक्त भएको तथा क्षार सिन्धु तरेर लंका दोहन गर्न सक्ने पराक्रमी राजा समान भएकाले यिनले आफूलाई सिन्धुल उपनामले परिचित गराएका थिए। पछि यिनै राजाको नामबाट यो बस्तीको नाम सिन्धुल रहन गई अपभ्रंश भई सिन्धुली हुन गएको भन्ने भनाइ छ।
- सिन्धुली जिल्लाको सदरमुकामबाट करिब ११ कि.मि. दुरीमा पर्ने सिद्धबाबा मन्दिर वरपरका क्षेत्रलाई यही मन्दिरको नामबाट सिद्धस्थली समेत भन्ने गरिएको पाइन्छ। सिद्धस्थली भन्नु शब्द नै पछि अपभ्रंश भई सिन्धुली भएको भन्ने भनाइ छ।
- प्राचीनकालमा सितामढी लगायत मधेशबाट सिन्धुलीमाढी हुँदै रामेछाप, दोलखा, बनेपा, भक्तपुर हुँदै काठमाडौंसम्म जाने प्रचलित बाटो रहेको थियो। यही मार्गको बीचमा साबिकका भद्रकाली गाविसको सिउरानी भन्न स्थानबाट खुर्कोट निस्कनलाई सुरङ्ग थियो जसलाई सुन्दुरी पनि भनिन्थ्यो। पछि यही सुन्दुरी शब्द सिन्धुली भएको हो भन्ने पनि बुझिन्छ।

त्यस्तै, अर्को एक प्रसङ्गमा यस स्थानमा आदिकालदेखि नै तामाङहरूको बसोबास रहेको साथै त्यसै बेलादेखि नै घना जङ्गलहरूले घेरिएको यस जिल्लामा काठ दाउरा सम्बन्धी काग गर्नु यहाँका आदिवासीहरूको दिनचर्या रहेको थियो। दाउरा वा काठ काट्नुलाई तामाङहरू सिङथुवा भन्दछन् र दाउरा टिप्नेलाई सिङथुजी भन्दछन्। पछि यही सिङथुजी अपभ्रंश भएर सिन्धुली भएको हो भन्ने पनि जनश्रुति रहेको छ।

१.२ भौगोलिक अवस्थिति

विश्व मानचित्रमा सिन्धुली जिल्ला २६' डिग्री ५५' देखि २७' डिग्री २२' उत्तरी अक्षांश र ८५' डिग्री १५' देखि ८६' डिग्री २५' पूर्वी देशान्तरमा अवस्थित छ। यस जिल्लाको कुल क्षेत्रफल २४९१ वर्ग कि.मि.छ। जसमध्ये ६२,७१३ हेक्टर (२५.३१%) जमीन खेती योग्य छ। यस जिल्लाको औसत लम्बाई १०६ कि.मि.र चौडाई २३.३ कि.मि छ। समुद्री सतहबाट न्यूनतम १६८ मिटर देखि अधिकतम २७९७ मिटर सम्मको उचाइको विविधता यस जिल्लामा पाइन्छ। यस जिल्लाको क्षेत्रफल नेपालकै कुल क्षेत्रफलको १.६९ प्रतिशत हो। मध्य पहाडी भू-

भागमा पर्ने यस जिल्लासँग सिमाना जोडिएका अन्य जिल्लाहरूमा उदयपुर, रामेछाप, ओखलढुङ्गा, धनुषा, महोत्तरी, सर्लाही, काभ्रे र मकवानपुर पर्दछन् ।

१.३ भु राजनीतिक विवरण

नेपालका ७७ वटा जिल्लाहरू मध्ये सिन्धुली जिल्ला बागमती प्रदेशमा पर्दछ। प्रशासनिक आधारमा संघीय संसदको २ वटा निर्वाचन क्षेत्र र प्रदेशसभाको ४ वटा निर्वाचन क्षेत्र, ७ वटा गाउँपालिका तथा २ वटा नगरपालिकाहरू रहेको यस जिल्लाको सदरमुकाम सिन्धुलीमाडी हो जुन समुद्री सतहबाट ४६० मिटरको उचाइमा अवस्थित छ। दुईवटा नगरपालिका तथा सात वटा गाउँपालिकाहरू गरी जम्मा ९ स्थानीय तहहरूमा विभाजित यस जिल्लामा रहेका पालिकाहरूको विवरण यस प्रकार रहेको छ:-

क्र.सं	गाउँपालिका	केन्द्र	क्र.सं	नगरपालिका	केन्द्र
१	मरिण	कपिलाकोट	१	कमलामाई	सिन्धुलीमाडी
२	हरिहरपुरगढी	महेन्द्र झ्याडी	२	दुधौली	दुधौली
३	घ्याङ्गलेख	बस्तीपुर			
४	सुनकोशी	रामटार			
५	गोलन्जर	ग्वालटार			
६	तिनपाटन	लाम्पानटार			
७	फिक्कल	खाडसाड			

१.४ हावापानी

धरातलीय स्वरूप विविध भएको कारणले यस जिल्लाको हावापानी पनि विविधतापूर्ण छ। प्रत्येक निर्वाचन क्षेत्रहरूमा भावर क्षेत्र, खोंच तथा महाभारत हिमश्रृङ्खलाका भू-भागहरू रहेका छन्। चुरे पहाडको नजिक तथा वरपरका भागहरूमा न्यूनतम तापक्रम सरदर ३० देखि ३२ डिग्री सेल्सियस हुन्छ भने महाभारत नजिक तथा वरपरका भागहरूमा औषत अधिकतम तापक्रम १९ देखि २० डिग्री सेल्सियस हुन्छ। यस जिल्लामा उष्ण, उपोष्ण र समशितोष्ण प्रकारका हावापानी पाइन्छ।

१.५ वनजंगल तथा वनस्पति

यस जिल्लामा उष्ण, उपोष्ण र समशितोष्ण प्रकारका हावापानी पाइने हुँदा यहाँ पाइने वनस्पति र जीवजन्तुहरूमा विविधता पाइन्छ। काष्ठ र परकाष्ठ दुवै खाले वनस्पतिको उपलब्धता यस जिल्लाको वनजंगलको विशेषता रहेको छ। यस जिल्लाको कुल क्षेत्रफलको करिब ६४.८ प्रतिशत भू-भाग वनजंगलले ओगटेको छ। जुनार, सुन्तलामा प्रसिद्धि कमाएको यस जिल्लाको निर्यातजन्य उत्पादनहरूमा अम्रिसो, अदुवा, बेसार, भूईँकटहर, जडीबुटीहरू र अमिलोजातका विभिन्न फलफुलहरू रहेका छन्।

१.६ जातजाती तथा धर्म

यस जिल्लामा विभिन्न जातजाति तथा धर्म मान्ने व्यक्तिहरूको बसोबास रहे तापनि तामाङ जातिको बाहुल्यता रहेको छ। हायु र थामी जस्ता लोपोन्मुख अल्पसंख्यक जातिहरू पनि यस जिल्लामा बसोबास गर्दै आइरहेका छन् । यस जिल्लाको कमला र मरिन खोलाका छेउछाउका भागमा आदिवासी राई, दनुवार र माझी जातिका बस्तीहरू छन् भने साविक डाँडीगुरासे गा.वि.स.को गुराँसे डाडामा नेपालकै दूर्लभ हायू जातीहरू बसोबास गर्दछन् । यस जिल्लामा ७४ प्रकारका जात जातिहरू पाइन्छ। धार्मिक रूपले यस जिल्लामा हिन्दु धर्म मान्नेहरू ७५% बौद्ध धर्म मान्नेहरू २३% र अन्य धर्म मान्नेहरू २% रहेका छन् ।

१.७ प्रमुख ऐतिहासिक, धार्मिक एवं पर्यटकीय महत्वका स्थलहरू

(क) सिन्धुलीगढी

थुप्रै ऐतिहासिक घटनाहरूसँग जोडिएको सिन्धुलीगढीको इतिहास गौरवशाली पाइन्छ । नेपाल एकिकरण अभियान ताका तत्कालिन राजा पृथ्वीनारायण शाह लगायत अन्य शासकहरूले यस गढीलाई महत्वपूर्ण रणनीतिक एवं व्यापारिक नाकाको रूपमा प्रयोग गर्ने गरेको पाइन्छ । अंग्रेज - नेपाल युद्धमा खचाञ्ची वीरभद्र उपाध्यायको नेतृत्वमा रहेको गोर्खाली सेनाले कप्तान किनलकको नेतृत्वमा रहेको अंग्रेजी फौजमाथि हासिल गरेको महत्वपूर्ण विजयको गौरवमय गाथा यसै स्थानसँग जोडिएको पाइन्छ । समुद्री सतहदेखि करिब १३०० मि.को उचाइमा अवस्थित यस गढीको वातावरण सुरम्य छ। तराईका नजिकका जिल्लाहरू धनुषा, महोत्तरी र सर्लाहीको गर्मी छल्लाका लागि एक पर्यटकीय स्थलको रूपमा समेत ख्याति कमाउन यस स्थान सफल भएको छ।

(ख) हरिहरपुरगढी

वि.सं.१३८१ तिर त्यसबेलाका सिमरौनगढ राज्यका राजा हरिसिंहदेवले युद्धमा पराजय व्यहोरेपछि भागेर यस स्थानमा आई किल्ला बनाइ बसेको र पछि यिनैको नामबाट यस किल्लाको नामाकरण गरि हरिहरपुरगढी राखिएको भनाइ छ। नेपाल एकिकरणको क्रममा तत्कालिन राजा पृथ्वीनारायण शाहले सिन्धुलगढी सँगसँगै हरिहरपुरगढीमा समेत ३०० गोर्खा सैनिक तैनाथ राखेका थिए । शाही शासनकालमा समेत यहाँ नेपाली सेनाको टुकडी तैनाथ गरि राखिएको थियो

(ग) भद्रकाली मन्दिर

यस मन्दिरको स्थापना तत्कालिन राजा पृथ्वीनारायण शाहले स्वयं गरेको भनाइ छ। आफ्नो जन्मभूमि गोर्खाली भगवती मनकामनाको भक्त भएकाले अङ्ग्रेजहरूसँगको लडाइँमा विजय प्राप्त होस भनी मनकामनाको बाहिनी प्रतिक मानी यस मन्दिरको स्थापना गरेको भन्ने भनाइ छ। वि.पि. राजमार्गबाट केही मिनेटमै पुग्न सकिने यस मन्दिरबाट तराईका विभिन्न भूभागहरूको दृश्यावलोकन समेत गर्न पाइन्छ ।

(घ) कमलामाई मन्दिर

कमलामाई न.पा वडा नं. ५ अन्तर्गत जिल्ला सदरमुकामबाट बहने गौमति खोला र कमला खोलाको संगम स्थालमा यस मन्दिर अवस्थित रहेको छ। पूर्व पश्चिम राजमार्गमा पर्ने महोत्तरीको बर्दिवासबाट वि.पि. राजमार्गको ३० कि.मि. दूरीमा यस मन्दिर पर्दछ। यस मन्दिरमा प्राय सबै समयमा दर्शनार्थिहरूको भिड लाग्ने गरे तापनि माघे संक्रान्तिमा यहाँ ठूलो मेला लाग्दछ।

(ङ) कालीमाई मन्दिर

कमलामाई न.पा.वडा नं. ५, मधुटार स्थित शक्तिकी प्रतिक श्री कालीमाई मन्दिर पर्दछ। मन्दिर अगाडि पूर्वतर्फ धार्मिक संगमले भरिएको गौमती खोला र सिन्धुलमाढी बजारको दृश्य देख्न सकिन्छ। कालीमाईको बहिनीको रूपमा कमलामाईलाई लिने गरिन्छ र यस मन्दिरमा पूजाआजा गरेपछि मात्र कमलामाई मन्दिरमा पूजा गर्ने चलन रहेको पाइन्छ।

(च) शिद्धबाबा मन्दिर

सिन्धुली जिल्लाको कमलामाई नगरपालिका अन्तर्गत समुद्री सतहबाट ८५० मिटरको उचाइमा रहेको च्याउकोट डाँडामा शिद्धबाबा मन्दिर अवस्थित छ। यस मन्दिरमा मकवानपुरका तत्कालिन राजा हेमकर्ण सेनको पालामा चढाइएको वि.सं.१८१२ लेखिएको घण्टी रहेको छ। मन्दिर रहेको स्थानबाट सिन्धुलीमाढीको मनोरम दृश्यावलोकन गर्न सकिन्छ।

(छ) पञ्चकन्या पोखरी

यो पोखरी जिल्ला सदरमुकामबाट करिब २२ कि.मी.को दुरीमा मरिन खोलाको चुरे खण्डतर्फको भागमा अवस्थित छ। यस पोखरीका सम्बन्धमा पोखरी वरपरका माझी समुदायबाट विभिन्न श्रुतिहरू सुन्न सकिन्छ। जसमध्ये त्यस पोखरीको पानीमा रुखका पातहरू पर्ना साथ चराले टिपेर लाने गरेको पनि एक हो।

(ज) सर्वसिद्धेश्वर महादेव गुफा

सिन्धुली जिल्लाको साविक बालाजोर गाविस वा हालको तिनपाटन गाउँपालिका वडा नं.६, सिमले भन्ने स्थानमा अदभुत प्राकृतिक गुफा रहेको छ जसलाई सर्वसिद्धेश्वर गुफा भनेर चिनिन्छ। गुफा भित्रका देवी देवताका अभुतपूर्व आकारहरू, तलाउ तथा ठूलो आकारको शंख देखदा जो कोहीलाई पनि आश्चर्य लाग्न सक्छ। गुफामा हरितालिका तिज, ठूली एकादशी, बाला चतुर्दशी, विवहा पंचमी तथा शिवरात्रीका पर्वहरूमा मेला लाग्दछ।

(झ) लंगुरेश्वर मधुगंगा बाबाधाम

सिन्धुली जिल्लाको साविक हत्पते गाविस वडा नं.२ अर्थात हालको दुधौली नगरपालिका वडा नं.२ मा भारत तथा नेपालका भक्तजनहरूको अगाध आस्थाको प्रतिकको रूपमा यस बाबाधाम रहेको छ। यहाँ रहेको गुफाभित्र महादेव, पार्वती, गणेश तथा कुमारका प्राकृतिक मूर्तिहरू रहेका छन्।

(ज) सर्पेढुंगा

सिन्धुली जिल्लाको साबिक सिर्थौली गाविस वडा नं.८ अर्थात् हालको दुधौली नगरालिका वडा नं.५ अन्तर्गत ठाकुर खोलाको किनारमा सर्पेढुङ्गा रहेको छ। भिमसेन र नागहरु बिचको युद्धसँग सम्बन्धित यो स्थानमा प्रत्येक नाग पंचमीको दिन भक्तजनहरु अइ नागदेवताको पूजा आरधाना गर्ने गर्दछन् ।

(ट) गोलन्जर डाँडा तथा ल्याङ्गर्याङ्ग क्षेत्र

जुनार सुपरजोनको कार्यक्षेत्र भित्र रहेको तथा गोलन्जर गाउँपालिकाको नामाकरण समेत यसै डाँडाको नामबाट भएको मानिन्छ । सुपरजोन कार्यालय रहेको खनियाखर्कबाट करिब १२ कि.मि.भित्री सडक भएर गएपछि करिब १ घण्टाको उकालो हिडाइ पछि गोलन्जर डाँडामा पुग्न सकिन्छ । साथै सोही सडक हुँदै ल्याङ्गर्याङ्ग भनिने रमणीय डाँडा समेत पुग्न सकिन्छ । यस डाँडामा बैशाख १ गते मेला लाग्ने गर्दछ ।

(ठ) वि. पि. राजमार्ग तथा जुनार उत्पादन क्षेत्रहरु/कृषि-पर्यटन

दक्षिण एसिया तथा नेपालकै उत्कृष्ट एवं आकर्षक राजमार्गको रूपमा ख्याति कमाउन सफल वि.पि.राजमार्गको नेपालथोक खण्ड देखि सिन्धुलीमाढी सम्मको खण्ड यस जिल्लामा पर्ने भएकाले यो राजमार्ग हेर्नकै लागि समेत यस जिल्ला प्रसिद्ध भएको छ। जुनार फलको बजारीकरणमा समेत यस राजमार्गको ठूलो देन रहेको छ। कृषि र पर्यटन दुवैको सँगसँगै विकास गर्नुपर्छ भन्ने विकसित नयाँ अवधारणा अनुरूप यस जिल्लाका मुख्य जुनार पकेट क्षेत्रहरु तिनकन्या, रतनचुरा र वाशेश्वर लगायत अन्य विस्तार हुँदै गरेका क्षेत्रहरुमा समेत यसको प्रचुर सम्भावना देखिन्छ । जुनारका पकेट क्षेत्रमा रहेका कृषकहरुका ठूला ठूला बगैँचाहरु हाल व्यवस्थित मोटर बाटोसँग नजोडिए तापनि ग्रामिण सडकबाट यी स्थानहरुमा पुग्न सकिने अवस्था रहेको छ। सोको अवलोकन गर्न विभिन्न आन्तरिक तथा बाह्य पर्यटकहरु आउने गरेका छन् । जुनार पाक्ने समयमा मानिसहरुले बगैँचामै पुगि फल किन्ने तथा बगैँचा अवलोकन गर्ने समेत चाहना राख्ने तर यातायातको असहजताका कारणले सो सम्भवन नभएको परिप्रेक्ष्यमा सहजताका साथ पुग्न सक्ने व्यवस्थित सडकले यी क्षेत्रहरुलाई जोड्न सकेमा आगामी दिनमा यी क्षेत्रहरुमा पर्यटन व्यवसायलाई समेत उद्यमका रूपमा विकास गर्न सकिने सम्भावना देखिन्छ ।

खण्ड २. बागवानी विकास केन्द्र, सिन्धुलीको परिचय

२.१ ऐतिहासिक पृष्ठभूमि

वि.सं. २०३१ साल भाद्र १ गते बाली प्रदर्शनको माध्यमले कृषकहरूलाई जागरुक गर्ने र विभिन्न बालीहरूको उन्नत बीउ उत्पादन गरी कृषकहरूलाई स्वस्थ बीउबिजन बिक्री वितरण गरी कृषि उत्पादनमा वृद्धि ल्याउने उद्देश्यले सिन्धुली कृषि फार्मको रूपमा यस केन्द्रको विधिवत स्थापना भएको हो । आर्थिक वर्ष २०३८/०३९ देखि यसका कृषकलापहरू बाली प्रदर्शन र बीउ उत्पादनमा मात्र सिमित नरही सुन्तला जात फलफूलको एक प्रमुख बाली जुनार खेती सिन्धुली र रामेछाप जिल्लाको अधिकांश भू-भागमा विकास र विस्तार गर्न सक्ने संभावनालाई ध्यान दिई फार्म भित्र र निजी क्षेत्रमा गुणस्तरिय विरुवा उत्पादन गरी विरुवाको माँग आपूर्ति गर्ने र जुनार खेती सम्बन्धी अन्य प्राविधिक सेवा पुर्याउने महत्वपूर्ण काम पनि यस केन्द्रको कार्य क्षेत्र भित्र थपियो । यस क्षेत्रमा बागवानीको समग्र विकासको अपरिहार्यतालाई महसूस गरी वि.सं. २०४७ सालमा यसको नाम कृषि फार्मबाट बागवानी फार्ममा नामाकरण गरियो र सोही लक्ष्य अनुरूप कार्यक्रमहरू सञ्चालन गरी बागवानीको सर्वतोमुखी विकासमा संलग्न रही आएकोमा वि.सं. २०५२ साल देखि यसको नाम बागवानी केन्द्र सिन्धुली रहन गयो ।

आ.व.२०६०/०६१ देखि कन्दमूल बालीहरूको प्रवर्द्धन गर्ने उद्देश्यका साथ यसको नामाकरण कन्दमूल तरकारी विकास केन्द्र भई संघिय कृषि तथा पशुपन्छी विकास मन्त्रालयको कृषि विभाग मातहत रही कन्दमूल तरकारी बालीको संकलन, सम्बर्द्धन र परीक्षण कार्य सञ्चालन गर्दै आइरहेकोमा वर्तमान संङ्घीय शासन प्रणाली अनुसार आ.व.२०७५/०७६ देखि बागमती प्रदेश सरकार, कृषि तथा पशुपन्छी विकास मन्त्रालयको कृषि विकास निर्देशनालय अन्तर्गत सञ्चालित रहेको छ। वि.स. २०८० मङ्सिर देखि बागवानी विकास केन्द्र सिन्धुलीमा नामाकरण भई बागवानी बालीहरूको उत्पादन र प्रविधि प्रसारको काम गर्दै आईरहेको छ।

२.२. केन्द्रको भौगोलिक स्थिति

- प्रदेश : बागमती
- जिल्ला : सिन्धुली
- केन्द्र स्थल : कमलामाई नगरपालिका वडा नं. ५, मधुटार
- सिमाना : पूर्व- गवाङ्ग खोला र माढी बजार, पश्चिम- जंगल
: उत्तर- धुरा बजार, दक्षिण- मधुटार कालीमाई थान
- क्षेत्रफल : ६.६५ हेक्टर (१३३ रोपनी)
- हावापानी : उष्ण मनसुनी
- औषत वर्षा : वार्षिक १४२० मिलिमिटर
- उचाई : समुद्र सतहबाट ४५० मिटर

२.३ केन्द्रको क्षेत्रफल र भू-उपयोग विवरण

यस केन्द्रको कुल क्षेत्रफल ६.६५ हे. (१३३ रोपनी) रहेको छ, जस मध्ये खेती गरिएको जमिन करिब ५ हे. रहेको छ। यसमा लिची बगैँचा, आँप बगैँचा, मिश्रित बगैँचा (मेकाडामियानट, अनार), केरा ब्लक, भूईँकटहर ब्लक, तरकारी वीउ उत्पादन र कन्दमूल तरकारी ब्लक यस प्रकार रहेका छन् ।

क्र.सं.	भू-उपयोग विवरण	क्षेत्रफल (हेक्टरमा)	क्षेत्रफल (रोपनीमा)
१.	कार्यालय भवनहरु	०.५	१०
२.	आवास भवनहरु	०.५	१०
३.	बाटो, कुलो र चौर	०.४	८
४.	जंगल (भूईँकटहर) र आँप	२.६	५२
५.	लिची बगैँचा	०.६	१२
६.	मिश्रित बगैँचा (मेकाडामियानट, अनार र अन्य)	१.०	२०
७.	माउबोट बगैँचा (आँप, लिची)	०.३	६
८.	माउबोट (केरा)	०.०५	१
९.	कन्दमूल तरकारी ब्लक	०.७	१४
	जम्मा	६.६५	१३३

२.४ केन्द्र भित्र लगाइएका फलफूल माउबोटको विवरण

केन्द्रमा माउबोट ब्लक, जर्मप्लाज्म ब्लक र उत्पादन ब्लक तयार गरी फलफूल बगैँचा स्थापना गरिएको छ। केन्द्रमा भएका विभिन्न फलफूलका माउबोटहरुको विवरण यस प्रकार छः-

क्र.सं.	फलफूल	जात	माउबोट (संख्या)
१.	आँप	डकमाई, मल्लिका, अम्रपाली, सिपिया, दशहरी, माल्दह, कलकत्तिया, बम्बै पहेंलो, लाल गुलाब	८०
२.	लिचि	शाही, चाइनिज	१५६
३.	भूईँकटहर	जाइन्ट क्यू, क्वीन	२५०००
४.	मेकाडामियानट	केउहाउ, काकी, इकैका	२२
५.	केरा	विलियम हाइब्रिड, मालभोग, जि नाइन	१६०
६.	सुपारी	जात नखुलेको	४२
७.	रुखकटहर	जात नखुलेको	१३
८.	बेल	जात नखुलेको	४

२.५ विभिन्न बालीहरुको जातिय/जर्मप्लाज्म संरक्षण अवस्था

केन्द्रमा जातिय/ जर्मप्लाज्म संकलन, संरक्षण तथा सम्बर्द्धन गरिएका विभिन्न कन्दमूल तथा तरकारी बालीहरुको विवरण यस प्रकार रहेको छ :-

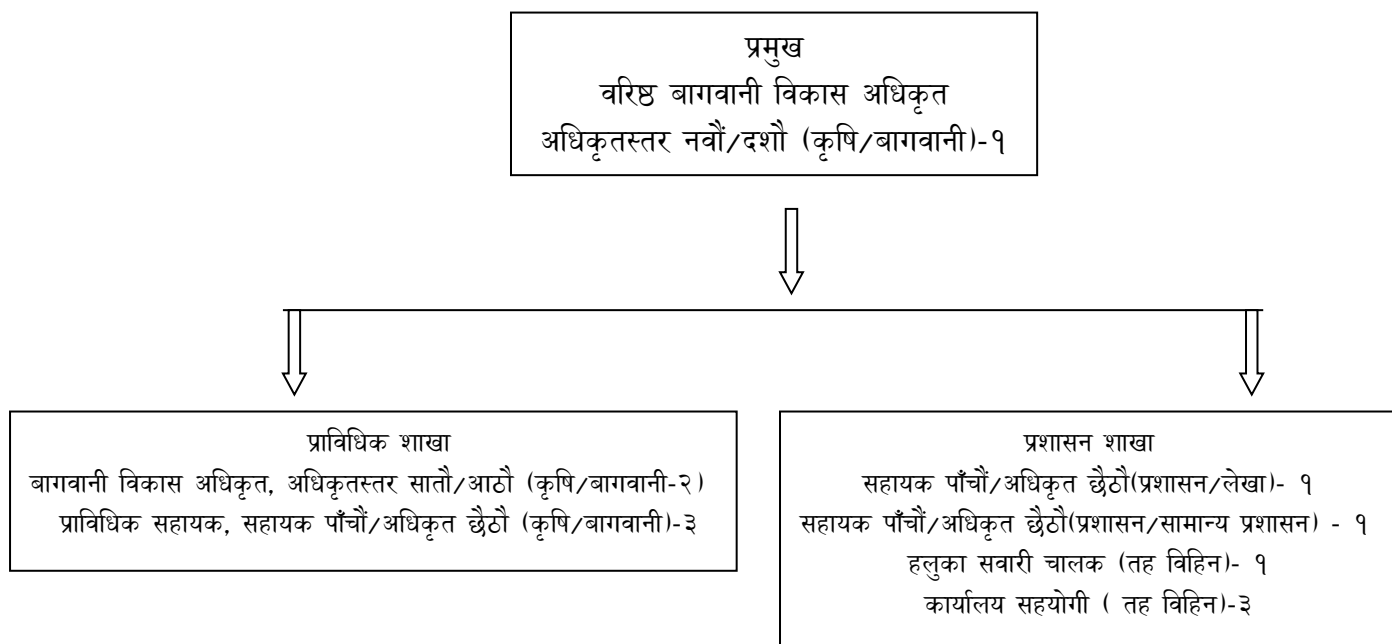
क्र.सं.	बाली	संकलन, संरक्षण तथा सम्बर्द्धन गरिएका जात	संख्या
१.	तरुल (Greater Yam)	सर्लाही रातो, सर्लाही सेतो, पाङ्गनाम पहेँलो, पाङ्गनाम सेतो, , झुसे	५
२.	सिमल तरुल (Cassava/Tapioca)	स्थानीय रातो, स्थानीय सेतो	२
३.	पिँडालु (Taro/Colocacia)	पंचमुखी, दुधे (तनहुँ), हात्तिपाउ (तनहुँ), खरी (तनहुँ), हात्तिसुडे, खजुरे, दुधे ,लाहुरे पुर्कोट (तनहुँ), सातमुखे,	९
४.	शकरकन्द (Sweet Potato)	सेतो स्थानीय, , रातो स्थानीय, जापानीज रेड, जापानीज पर्पल	४
५.	ओल(Elephant Foot Yam)	स्थानीय रातो, उन्नत सेतो (गजेन्द्र)	२
		जम्मा	४६

२.६ केन्द्र भित्र रहेका भौतिक संरचनाहरू

यस केन्द्रमा निर्मित भौतिक पूर्वाधार तथा संरचनाहरूको विवरण यस प्रकार रहेको छ:-

क्र.सं.	विवरण	इकाई	परिमाण	कैफियत
१.	कार्यालय भवन	संख्या	१	८ कोठा भएको (केन्द्र प्रमुख कक्ष १, प्राविधिक कक्ष २, प्रशासन कक्ष १, लेखा कक्ष १, सभाकक्ष १, दर्ता चलानी सोधपुछ कक्ष १)
२.	कर्मचारी आवास भवन	संख्या	२	८ वटा (फल्याट सिस्टम भएको)
३.	अतिथि गृह	संख्या	१	५ कोठा भएको (भि.आइ.पि.रुम १, साधारण रुम ४)
४.	पाले घर तथा का.स.घर	संख्या	७	
५.	गोदाम घर	संख्या	१	५ कोठा भएको
६.	ग्राफिटङ्ग हाउस	संख्या	१	
७.	पार्किङ टहरो	संख्या	१	
८.	डबल स्पान भएको प्राकृतिक हावाप्रवाहयुक्त हरितगृह	संख्या	१	
९.	नर्सरी घर	संख्या	३	
१०.	सेड हाउस	संख्या	१	
११.	पानी ट्याकी	संख्या	१	सिँचाई र खानेपानीका लागि प्रयोग हुने गरेको
१२.	तालिम तथा छात्रावास घर	संख्या	१	मिति २०६८ साल भाद्र १० गतेदेखि ३ वटै घर सशस्त्र प्रहरी गणले प्रयोग गरिरहेको ।
१३.	भान्सा घर	संख्या	१	
१४.	बिजुलीघर जेनेरेटर घर	संख्या	१	
१५.	कोल्ड च्याम्बर	संख्या	१	

२.७ संगठन संरचना

२.८ बागवानी विकास केन्द्र, सिन्धुलीको कार्यविवरण

➤ प्राविधिक शाखा

- विभिन्न जातका कन्दमुल तरकारी, उष्ण तथा उपोष्ण प्रदेशीय फलफूल र तरकारी बालीको स्रोत केन्द्रको रूपमा कार्य गर्ने।
- कन्दमुल तरकारीहरू (सखरखण्ड, पिडालु, ओल, सिमलतरूस, तरूल लगायत), तरकारी (काउली समूह, गोलभेडा, भिण्डी लगायत) का मूल एवं उन्नत बीउ तथा गुणस्तरीय बेर्ना उत्पादन तथा बिक्री वितरण गर्ने।
- विभिन्न उपोष्ण जातका फलफूल (भुइकटहर, लिची, मेकाडेमियानट लगायत) का गुणस्तरीय बिरुवा उत्पादन तथा बिक्री वितरण गर्ने।
- विभिन्न जातका भूगोल सुहाँउदो उन्नत जात तथा स्थानीय बागवानी वालीहरूको जर्मप्लाज्म संकलन, सम्बर्द्धन तथा प्रवर्द्धन गर्ने।
- केन्द्रको प्रभाव क्षेत्रमा रहेका निजी नर्सरीहरूमा गुणस्तरीय बिरुवा उत्पादन गर्नको लागि प्राविधिक सहयोग, सुपरिवेक्षण तथा अनुगमन गर्ने।
- केन्द्र परिसर तथा कमाण्ड क्षेत्रमा वगैचा व्यवस्थापन तथा प्रविधि प्रदर्शन मार्फत गुणस्तरीय फलफूल, तरकारी तथा मसलाबाली उत्पादन प्रविधि विकास तथा प्रसार गर्ने।
- फार्म केन्द्रमा रहेका भौतिक संरचनाको संरक्षण तथा आधुनिक प्रविधिको अनुसरण गर्दै विकास गर्ने।
- केन्द्रको प्रभाव क्षेत्रमा कृषि ज्ञान केन्द्र तथा स्थानीय तहसँग समन्वय गरी बागवानी विकास सम्बन्धी कृषि प्रसार गतिविधि सञ्चालन गर्ने तथा कमाण्ड क्षेत्रका कृषि ज्ञान केन्द्रहरू तथा स्थानीय तहहरूलाई सम्बन्धित विषयमा प्राविधिक परामर्श उपलब्ध गराउने।

- फलफूल, तरकारी तथा मसलाबाली खेती सम्बन्धी सैदान्तिक तथा व्यवहारीक तालिम प्रदान गर्ने।
- कृषि स्नातक तथा जे.टी/जे.टी.ए. कोर्ष अध्ययनरत विद्यार्थीहरूका लागि इन्टर्नसिप तथा कार्यगत तालिम कार्यक्रम संचालन गर्ने।
- केन्द्रसँग सम्बन्धित बाली वस्तुमा कृषि उद्यम तथा व्यवसाय सन्चालन गर्न चाहनेहरूको लागि व्यवसाय विकास सेवा उपलब्ध गराउने।
- संघीय तथा प्रदेश मन्त्रालय अन्तर्गत संचालन हुने फलफूल, तरकारी तथा मसलाबालीको उत्पादन, बीउ र विरुवा सम्बन्धि कार्यमा सहयोग गर्ने।
- प्रदेशस्तरमा बागवानी विकास सम्बन्धि नीति तथा कार्यनीति तयार गर्न कृषि तथा पशुपन्छी विकास मन्त्रालय र कृषि विकास निर्देशनालयलाई सुझाव र सल्लाह दिने
- सरोकारवालाहरूसँग आवश्यक समन्वय गरि केन्द्रसँग सम्बन्धित बाली वस्तुमा विकसित नविनतम प्रविधिको फिल्ड परीक्षण गर्ने।
- केन्द्र परिसर वा कमाण्ड क्षेत्र भित्र सम्बन्धित बालीको उत्पादन तथा उत्पदनोपरान्त प्रविधि सम्बन्धि अध्ययन, परीक्षणका क्रियाकलापहरू संचालन गरी प्रचार प्रसार गर्ने।

प्रशासन शाखा

- कर्मचारी प्रशासन सम्बन्धी कार्य गर्ने।
- कार्यालयको लेखा तथा श्रेस्ता व्यवस्थापन सम्बन्धी कार्य गर्ने।
- कार्यालयको जिन्सी सामग्री व्यवस्थापन गर्ने।
- जनशक्ति व्यवस्थापन सम्बन्धी कार्य गर्ने।
- तालुक निकायहरूबाट प्राप्त निर्देशन परिपत्र एवम राय सुझाव कार्यान्वयन गर्ने/गर्न सहयोग गर्ने।

२.९ दरबन्दी तैरिज

क्र.स	पद	तह	सेवा	समूह	स्विकृत दरबन्दी	कैफियत
१.	वरिष्ठ बागवानी विकास अधिकृत	अधिकृतस्तर ९/१०	कृषि	बागवानी	१	
२.	बागवानी विकास अधिकृत	अधिकृतस्तर ७/८	कृषि	बागवानी	२	
३.	प्राविधिक सहायक	सहायक स्तर पाचौं /अधिकृतस्तर छैठौं	कृषि	बागवानी	३	
४.	सहायक/ अधिकृत छैठौं(प्रशासन)	सहायकस्तर पाचौं /अधिकृतस्तर छैठौं	प्रशासन	सा.प्रशासन	१	
५.	सहायक/अधिकृत छैठौं	सहायकस्तर पाचौं /अधिकृतस्तर छैठौं	प्रशासन	लेखा	१	

	(लेखा)					
६.	हलुका सवारी चालक	तह विहिन	ईन्जिनियरिङ्ग	मेकानिकल	१	
७.	कार्यालय सहयोगी	तह विहिन	प्रशासन	सा.प्रशासन	३	
जम्मा					१२	

२.१० बागवानी विकास केन्द्र, सिन्धुलीमा २०८१/०८२ मा कार्यरत जनशक्ति विवरण

क्र.सं.	कर्मचारीको नाम, थर	पद	जिम्मेवारी
१	श्री शिव दयाल यादव	बागवानी विकास अधिकृत	नि. केन्द्र प्रमुख
२	श्री हेमन्त कुमार झा	अधिकृत छैठौं (प्राविधिक)	प्राविधिक शाखा
३	श्री चित्र कुमार खतिवडा	अधिकृत छैठौं	प्रशासन शाखा
४	श्री समिर ज्ञामी मगर	अधिकृतस्तर छैठौं (प्राविधिक)	प्राविधिक शाखा
५	श्री सुनिल न्यौपाने	अधिकृतस्तर छैठौं (लेखा)	लेखा शाखा
६	श्री सुधा कुमारी झा	सहायकस्तर पाँचौं	प्राविधिक शाखा
७	श्री गुनुमाया सुनुवार	कार्यालय सहयोगी	प्रशासन शाखा
८	श्री ईन्द्र प्रसाद पौडेल	कार्यालय सहयोगी	प्रशासन शाखा
९	श्री रेशम बहादुर ठकुरी	ह. स. चा	प्रशासन शाखा
१०	श्री मिना कुमारी भुजेल	कार्यालय सहयोगी (करार)	प्रशासन शाखा

बागवानी विकास केन्द्र, सिन्धुलीमा हाल कार्यरत जनशक्ति विवरण

क्र.सं.	कर्मचारीको नाम, थर	पद	जिम्मेवारी	देखि कार्यरत
१	श्री दिपेन्द्र मणी लामिछाने	वरिष्ठ बागवानी विकास अधिकृत	केन्द्र प्रमुख	२०८३/०१/२१
२	श्री आशिस श्रेष्ठ	बागवानी विकास अधिकृत	प्राविधिक शाखा	२०८२/०८/२१
३	श्री सामिर योगी	बागवानी विकास अधिकृत	प्राविधिक शाखा	२०८२/०५/२९
४	श्री समिर ज्ञामी मगर	अधिकृतस्तर छैठौं (प्राविधिक)	प्राविधिक शाखा	२०८२/०२/५
५	श्री सुनिल न्यौपाने	अधिकृतस्तर छैठौं (लेखा)	प्रशासन शाखा	२०७९/११/२०
६	श्री सुधा कुमारी झा	सहायकस्तर पाँचौं	प्राविधिक शाखा	२०७९/१२/१७
७	श्री गुनुमाया सुनुवार	कार्यालय सहयोगी	प्रशासन शाखा	
८	श्री ईन्द्र प्रसाद पौडेल	कार्यालय सहयोगी	प्रशासन शाखा	२०६५/११/२६
९	श्री रेशम बहादुर ठकुरी	ह. स. चा	प्रशासन शाखा	२०७२/०७
१०	श्री मिना कुमारी भुजेल	कार्यालय सहयोगी (करार)	प्रशासन शाखा	२०७१/०९/२१

२.११ स्थापनाकाल देखी हालसम्मका केन्द्र प्रमुखहरुको नामावली

सि.नं.	पद/श्रेणी	नाम	अवधि	
			देखि	सम्म
१	स.वा.वि. (रा.प.तृ.प्रा.)	श्री भोलामान सिंह बस्नेत	२०३१।५।१	२०३२।१२
२	स.वा.सं.अ. (रा.प.तृ.प्रा.)	श्री उत्तम विक्रम थापा	२०३३।१	२०३३।१२
३	स.वा.वि. (रा.प.तृ.प्रा.)	श्री भोलामान सिंह बस्नेत	२०३४।१	२०३८।७
४	स.वा.वि. (रा.प.तृ.प्रा.)	श्री योगेश हरी श्रेष्ठ	२०३८।८	२०३९।१
५	स.फ.वि.उप.फ.वि. (रा.प.द्वि.प्रा.)	श्री भैरव राज कैनी	२०३९।१	२०४४।२
६	का.मु.उप.फ.वि. (रा.प.द्वि.प्रा.)	श्री सुरेश कुमार वर्मा	२०४४।३	२०४४।९
७	उप.फ.वि.(रा.प.द्वि.प्रा)	श्री लोकनाथ देवकोटा	२०४४।९।६	२०४७।७।२१
८	का.मु.उप.फ.वि. (रा.प.द्वि.प्रा.)	श्री फुलेश्वर प्रसाद सिंह	२०४७।१०।१३	२०४८।८।३
९	का.मु.उप.फ.वि. (रा.प.द्वि.प्रा.)	श्री राम प्रकाश साह	२०४८।१०।१३	२०४९।१०।१०
१०	स.फ.वि. (रा.प.तृ.प्रा.)	श्री उपेन्द्र लाल चौधरी	२०४९।१०।७	२०४९।१२।२१
११	स.फ.वि. (रा.प.तृ.प्रा.)	श्री मोहन बहादुर थापा	२०४९।१२।१३	२०५२।५।१९
१२	स.फ.वि. (रा.प.तृ.प्रा.)	श्री महेन्द्र मान श्रेष्ठ	२०५२।५।१५	२०५२।१२।३०
१३	स.फ.वि. (रा.प.तृ.प्रा.)	श्री छत्र बहादुर तामाङ	२०५२।१२।२०	२०५६।८।१५
१४	स.फ.वि. (रा.प.तृ.प्रा.)	श्री सुरेश प्रसाद शर्मा	२०५६।७।१८	२०६०।६।२
१५	नि.केन्द्र प्रमुख (प्रा.स.)	श्री अमृत प्रसाद लाल कर्ण	२०६०।६।१	२०६१।९।१७
१६	क.वि.अ. (रा.प.तृ.प्रा.)	श्री छत्र बहादुर तामाङ	२०६१।९।१८	२०६५।६।९
१७	त.वि.अ. (रा.प.तृ.प्रा.)	श्री ढलक बहादुर थापा	२०६५।६।१०	२०६५।१२।३१
१८	क.वि.अ. (रा.प.तृ.प्रा.)	श्री तारा बहादुर भुजेल	२०६६।१।१	२०६६।१२।२९
१९	क.वि.अ. (रा.प.तृ.प्रा.)	श्री रामजी प्रसाद साह	२०६९।२।३	२०७०।७।२
२०	व.क.वि.अ. (रा.प.द्वि.प्रा)	श्री विनोद कुमार शाह	२०७०।७।३	२०७३।१०।१३
२१	व.बा.वि.अ. (रा.प.द्वि.प्रा)	श्री हरि प्रसाद गुरुङ	२०७३।१०।२५	२०७४।०७।२०
२२	व.बा.वि.अ. (रा.प.द्वि.प्रा)	श्री विनोद कुमार शाह	२०७४।७।५	२०७४।०९।१०
२३	व.बा.वि.अ. (रा.प.द्वि.प्रा)	श्री हरि प्रसाद गुरुङ	२०७४।१०।०७	२०७६।०४।३१
२४	अधिकृतस्तर आठौं (प्राविधिक)	श्री संजय धिमाल	२०७६।०५।११	२०७७।०९।०९
२५	अधिकृतस्तर सातौं (प्राविधिक)	श्री स्वस्तिका चौहान	२०७७।१०।०६	२०७८।०१।०८
२६	अधिकृतस्तर आठौं (प्राविधिक)	श्री संजय धिमाल	२०७८।०१।०९	२०७९।०१।०६
२७	अधिकृतस्तर छैठौं (प्राविधिक)	श्री हेमन्त कुमार झा	२०७९।०१।१९	२०५०।१०।२१
२८	अधिकृतस्तर सातौं (प्राविधिक)	श्री देवकी पाठक	२०८०।०९।२३	२०८१।०८।१७
२९	बागवानी विकास अधिकृत (अधिकृतस्तर सातौं)	श्री शिवदयाल यादव	२०८१।०८।२३	२०८२।०८।२१
३०	बागवानी विकास अधिकृत (अधिकृतस्तर सातौं)	श्री आशिस श्रेष्ठ	२०८२।०८।२१	२०८३।०१।२१
३१	वरिष्ठ बागवानी विकास अधिकृत	श्री दिपेन्द्र मणी लामिछाने	२०८३।०१।२१	हालसम्म

२.१२ नागरिक सेवा बडापत्र

क्र.सं.	प्रदान गरिने सेवा र विवरण	लाग्ने शुल्क	सेवाप्राहीले पु-याउनु पर्ने प्रक्रिया / पेश गर्नु पर्ने आवश्यक कागजात	सेवा प्राप्त गर्न लाग्ने समय	सेवा पाइने शाखा/ जिम्मेवार पदाधिकारी	अनुगमन गर्ने अधिकारी	उजुरी सुन्ने अधिकारी
१.	फलफूल बिरुवा तथा आलङ्कारिक बिरुवा बिक्री -आँप बिरुवा (आम्रपाली) -आँप बिरुवा (अन्य) -लिचि बिरुवा -भूईकटहर बिरुवा -मेकाडामियानट बिरुवा -सुपारी बिरुवा -अनार बिरुवा (कटिङ्ग/गुटी) -केरा बिरुवा -गुलाफ बिरुवा कटिङ्ग	सरकारी दर रेट अनुसार	मौसम अनुसारको फलफूल बिरुवा नर्सरीमा स्टकमा भए नगदी रसिद काटी लैजान पाउने। कृषक समूह र संघ/संस्थाको लागि सम्बन्धित संस्थाको पत्र पेश गरी नगदी रसिद काटी लैजान पाउने।	तुरुन्त	प्राविधिक शाखा/ सम्बन्धित पदाधिकारी	बागवानी विकास अधिकृत	केन्द्र प्रमुख
२.	तरकारी बीउ बिक्री (प्रति के.जी.) -बोडी (सर्लाही तने) - भिण्डी (पार्वती) -मूला (४० दिने) - लौका (स्थानीय) -फर्सि (स्थानीय) -सिमी (चौमासे)	सरकारी दर रेट अनुसार	मौसम अनुसारको तरकारी बीउ स्टोरमा भए नगदी रसिद काटी लैजान पाउने। कृषक समूह र संघ/संस्थाको लागि सम्बन्धित संस्थाको पत्र पेश गरी नगदी रसिद काटी लैजान पाउने।	तुरुन्त	प्राविधिक शाखा/ सम्बन्धित पदाधिकारी	बागवानी विकास अधिकृत	केन्द्र प्रमुख
३.	तरकारी बेर्ना बिक्री रायो/प्याज/स्वीसचाई (स्थानीय) काउली/भन्टा/ब्रोकाउली (स्थानीय) काउली/ब्रोकाउली/बन्दा(हाइब्रीड) गोलभेडा/भन्टा/खुर्सानी (हाइब्रीड) लौका/फर्सि/करेला/घिरौला/काँक्रो (स्थानीय—पोली ब्यागमा उमारेको) लौका/फर्सि/करेला/घिरौला/काँक्रो (हाइब्रीड—पोलीब्यागमा उमारेको)	सरकारी दर रेट अनुसार	मौसम अनुसारको तरकारी बेर्ना नर्सरीमा स्टकमा भए नगदी रसिद काटी लैजान पाउने। कृषक समूह र संघ/संस्थाको लागि सम्बन्धित संस्थाको पत्र पेश गरी नगदी रसिद काटी लैजान पाउने।	तुरुन्त	प्राविधिक शाखा/ सम्बन्धित पदाधिकारी	बागवानी विकास अधिकृत	केन्द्र प्रमुख
४.	कन्दमूल वाली बीउ/प्रसारण सामग्री -तरुल -पिँडालु -सखरखण्ड	फार्मको दर रेट अनुसार	कन्दमूल वाली बीउ/प्रसारण सामग्री स्टोरमा भए नगदी रसिद काटी लैजान पाउने। कृषक समूह र	तुरुन्त	प्राविधिक शाखा/ सम्बन्धित पदाधिकारी	बागवानी विकास अधिकृत	केन्द्र प्रमुख

			संघ/संस्थाको लागि सम्बन्धित संस्थाको पत्र पेश गरी नगदी रसिद काटी लैजान पाउने ।				
५.	प्राविधिक सेवा टेवा (फलफूल, तरकारी र कन्दमूल खेतीको उन्नत प्रविधि, बीउ उत्पादन प्रविधि, रोग कीरा व्यवस्थापन)	निशुल्क:	प्राविधिक समस्या जानकारी गराउनुपर्ने। कृषक समूह र संघ/संस्थाको लागि सम्बन्धित संस्थाको पत्र पेश गर्नुपर्ने।	तुरुन्त	प्राविधिक शाखा/ सम्बन्धित पदाधिकारी	बागवानी विकास अधिकृत	केन्द्र प्रमुख
६.	प्रशासन सम्बन्धि	निशुल्क:	निवेदन / पत्र	तुरुन्त	प्रशासन शाखा अधिकृत (प्रशासन)	बागवानी विकास अधिकृत	केन्द्र प्रमुख
७.	लेखा तथा आर्थिक प्रशासन सम्बन्धि	नियमानुसार दरभाउ पत्र फारम खरिदमा शुल्क लाग्ने अन्यमा निःशुल्क	निवेदन, बिल, भर्पाई र सम्झौता पत्र आदीका आधारमा भुक्तानि दिने	आवश्यक कागजपत्र पेश भए पश्चात तुरुन्त	लेखा शाखा अधिकृत (लेखा)	बागवानी विकास अधिकृत	केन्द्र प्रमुख

सूचना अधिकारी: समिर योगी
मोबाइल नं. ९८५४०४७९२२
इमेल: samiiryogi39@gmail.com

कार्यालय खुल्ने समय:
बिहान ९ बजे देखि बेलुका ५ बजेसम्म

गुनासो सुन्ने अधिकारी: दिपेन्द्र मणी लामिछाने
मोबाइल नं. ९८५४०४९३२०
इमेल: kandamulsindhuli@gmail.com

खण्ड ३. वार्षिक प्रगति प्रतिवेदन तथा स्वीकृत वार्षिक कार्यक्रम

३.१ आ.व. २०८२/८३ को स्वीकृत वार्षिक कार्यक्रम

क्र.सं.	कार्यक्रम /क्रियाकलाप	खर्च शीर्षक	इकाई	वार्षिक लक्ष्य		
				परिमाण	भार	बजेट
१	२	३	४	५	६	७
(अ)	पूँजीगत खर्च अन्तर्गतका कार्यक्रमहरू					
११.३.२.३५	दुईपांग्रे सवारी साधन खरिद	३११२१	संख्या	१	२.२३	३.५
११.३.२.३६	केन्द्र परिसरमा विद्युतिय लाईन विस्तार	३११५३	पटक	१	१.२८	२
११.३.२.३७	कार्यालयको लागि फर्निचर तथा फिक्चर्स	३११२३	पटक	१	०.६४	१
	क) पूँजीगत खर्च कार्यक्रमको जम्मा:			३	४.१५	६.५
	चालु खर्च अन्तर्गतका कार्यक्रमहरू					
२.१.१.१	धाराको महसुल	२२१११	पटक	१	०.२७	०.४२
१.१.१.३	अधिकृतस्तर दशौं	२११११	जना	०	६.३५	९.९५
१.१.१.५	अधिकृतस्तर आठौं	२११११	जना	०	१०.९	१७.०८
१.१.१.७	अधिकृतस्तर छैटौं	२११११	जना	०	१४.६२	२२.९२
१.१.१.८	सहायकस्तर पाँचौं	२११११	जना	०	७.८४	१२.२८
१.१.१.२५	ह.स.चा. पाँचौं स्तर	२११११	जना	०	०	०
१.१.१.३०	का. स. पाँचौं स्तर	२११११	जना	०	६.७५	१०.५८
२.१.२.४	विधुत महसुल तथा जडान सम्बन्धी खर्च	२२१११	महिना	१	०.९६	१.५
२.१.६.१	टेलिफोन महसुल	२२११२	पटक	१	०.३२	०.५
२.१.७.१	ईमेल/ इन्टरनेट/वेवसाइट महसुल	२२११२	पटक	१	०.३८	०.६
२.१.९.१	हुलाक/कुरियर खर्च	२२११२	जना	१	०.०५	०.०८
१.२.२.२	कर्मचारीको महंगी भत्ता	२११३२	जना	१२	१.८४	२.८८
२.२.२.२	पेट्रोल- दुई पाङ्ग्रे	२२२१२	लीटर	६००	०.६६	१.०३

२.२.२.३	डिजेल	२२२१२	लीटर	१८००	१.८४	२.८८
२.२.३.२	ग्याँस	२२३१४	संख्या	२०	०.२६	०.४
२.२.३.६	सवारी साधन बाहेकका मेसिनरी औजारमा प्रयोग हुने इन्धन खर्च	२२३१४	लीटर	२००	०.२२	०.३५
१.२.९.४	अन्य भत्ता	२११३९	पटक	२	०.१३	०.२
१.२.१०.१	पाले पहरा भत्ता	२११३९	जना	१	०.३५	०.५५
२.३.१.२	हलुका सवारी साधन मर्मत खर्च	२२२१३	वटा	१	२.०७	३.२५
२.३.१.३	दुई पाङ्ग्रे सवारी साधन मर्मत खर्च	२२२१३	वटा	५	०.४८	०.७५
२.३.१.४	मिनिटिलर तथा अन्य जोत्त प्रयोग हुने साधनको मर्मत खर्च	२२२१३	वटा	१	०.३८	०.६
१.३.१.५	कर्मचारीको पोशाक खर्च	२११२१	जना	१२	०.७७	१.२
२.३.२.४	कम्प्युटर फोटोकपी तथा अन्य उपकरणहरू मर्मत	२२२२१	पटक	५	०.३२	०.५
२.३.९.१	सार्वजनिक सम्पत्तिको नियमित मर्मत सम्भार(केन्द्रमा रहेका भवन, ग्रिन हाउस लगायतका संरचनाहरूको मर्मत सम्भार)	२२२३१	पटक	१	३.१९	५
२.४.१.१	कार्यालयमा दैनिक प्रयोगमा आउने मसलन्द सामाग्री तथा सेवा	२२३११	महिना	१२	०.७७	१.२
२.४.१२.१	कार्यालयका लागि आवश्यक छुपाई खर्च	२२३१५	पटक	२	०.१३	०.२
२.४.१४.१	विज्ञापन तथा सूचना प्रकाशन	२२३१५	पटक	४	०.१३	०.२
२.५.७.५	सरसफाई सेवा करार	२२४१३	संख्या	१	०.३८	०.६
२.५.८.१८	कार्यालय सहयोगी करार	२२४१३	संख्या	१	२.०५	३.२२
२.५.८.२०	हलुका सवारी चालक करार	२२४१३	संख्या	१	२.२४	३.५१
१.६.२.१	योगदानमा आधारित निवृत्तभरण तथा उपदान खर्च	२१२१२	संख्या	२	०.७७	१.२
१.६.४.१	स्थायी कर्मचारीको योगदानमा आधारित बीमा कोष	२१२१३	संख्या	१०	०.३१	०.४८
२.६.४.३६९	अगुवा कृषकस्तर तालिम (तरकारी, फलफूल लगायत)	२२५१२	पटक	१	१.६	२.५
२.६.५.१४	स्थलगत घुम्ती तालिम	२२५१२	संख्या	८	१.२८	२
२.७.२.७४	कन्दमूल तरकारी बगैँचा व्यवस्थापन	२२५२१	संख्या	१	०.६४	१

२.७.३.१२४	फलफूल बगैचा स्याहार सम्भार (माउ बोट, उत्पादन. प्रदर्शन ब्लक)	२२५२१	हेक्टर	२	३.१९	५
२.७.३.१२७	जातिय जर्मप्लाजम संकलन तथा सम्बर्द्धन	२२५२१	पटक	१	०.६४	१
२.७.३.१२८	ताजा तरकारी तथा खायन आलु उत्पादन एवं बिक्रि बितरण	२२५२१	मे .टन	४	०.९६	१.५
२.७.३.१३१	फलफूल रुटस्टक बिरुवा उत्पादन	२२५२१	हजार वटा	२०	२.५५	४
२.७.३.१३५	ताजा कन्दमूल उत्पादन बिक्रि बितरण	२२५२१	के. जी.	१०००	०.३२	०.५
२.७.३.२४४	गह्वा सुधार गरी भुईकटहर बगैचा स्थापना	२२५२१	पटक	१	१.२८	२
२.७.३.२७६	तरकारी बेर्ना उत्पादन (प्याज ५ लाख र अन्य २ लाख)	२२५२१	हजार वटा	७००	४.४७	७
२.७.३.२७७	फलफूल बगैचा व्यवस्थापन	२२५२१	पटक	१	१.९१	३
२.७.३.२८७	फलफूल बिरुवा उत्पादन तथा बिक्री बितरण((लिची १००००, मेकाडेमिया नट ५००० र भुईकटहर १००००))	२२५२१	हजार वटा	२५	४.४७	७
२.७.३४.१०४	वार्षिक प्रगति पुस्तिका तयार गरी वेभसाइट मार्फत प्रकाशन गर्ने	२२५२२	पटक	१	०.०६	०.१
२.८.१.६४	कार्यक्रम अनुगमन तथा निरिक्षण खर्च	२२६११	पटक	४०	२.५५	४
२.८.२.५	सरुवा भ्रमण खर्च	२२६१२	पटक	३	०.३८	०.६
२.९.२.२	सवारीहरुको बीमा तथा नविवरण गर्ने	२२२१४	पटक	१	०.९६	१.५
२.३२.७९	कार्यालयको दैनिक चिया खर्च तथा अतिथि सत्कार एवं जलपान	२२७११	महिना	१२	०.९	१.४१
(ख)	चालु खर्च अन्तर्गतका कार्यक्रमको जम्मा:			४५१९	९५.८९	१५०.२२
	कुल खर्चको जम्मा (क+ख)			४५२२	१००.०४	१५६.७२

३.२ वार्षिक प्रगति विवरण (आ.व.२०८१/०८२)

क्र.सं.	कार्यक्रम	खर्च शीर्षक नं.	इकाई	वार्षिक लक्ष्य			वार्षिक प्रगति		कैफिय त
				परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भारित	
१	२	३	४	०	६	७	१३	१४	१५
(अ)	पूँजिगत खर्च अन्तर्गतका कार्यक्रमहरू								
११.३.७.१	ल्यापटप	३११२२	सेट	१	०.६१७२	१	१	०.६२	
११.३.२१.१	सफा खानेपानीका लागि वाटर प्युरीफायर जडान	३११२२	पटक	१	०.१५४३	०.२५	१	०.१५	
११.४.२२.२३६	शौचालय निर्माण	३११५९	पटक	१	१.२३४३	२	१	१.२३	
११.४.२२.२९३	पानी तात्रे मोटर पम्प खरीद	३११२२	पटक	१	०.६१७२	१	१	०.६२	
११.६.१३.१	कार्यालयको लागि फर्निचर तथा फिक्चर्स	३११२३	पटक	१	१.०८	१.७५	१	१.०८	
	जम्मा			५	३.७०	६.०		३.७	
	चालु खर्च अन्तर्गतका कार्यक्रमहरू								
१.१.१.३	अधिकृतस्तर दशौं (स्थायी कर्मचारी)	२११११	जना	१२	६.१४०८	९.९५	०	०.	
१.१.१.५	अधिकृतस्तर आठौं (स्थायी कर्मचारी)	२११११	जना	१२	१०.५४१	१७.०८	१२	१०.५४	
१.१.१.७	अधिकृतस्तर छैठौं (स्थायी कर्मचारी)	२११११	जना	१२	१४.१४६	२२.९२	१२	१४.१५	
१.१.१.८	सहायकस्तर पाँचौं (स्थायी कर्मचारी)	२११११	जना	१२	७.५७८८	१२.२८	१२	७.५८	
१.१.१.३०	का.स. पाँचौं स्तर (स्थायी कर्मचारी)	२११११	जना	१२	६.५२९७	१०.५८	१२	६.५३	
२.१.२.४	विजुली महशुल तथा जडान सम्बन्धी खर्च	२२१११	महिना	१२	०.९२५८	१.५	११	०.८१	
२.१.१.१	धाराको महशुल	२२१११	पटक	१२	०.२५९२	०.४२	०	०.	
२.१.६.३	टेलिफोन महसुल	२२११२	महिना	१२	०.३०८६	०.५	१२	०.३१	
२.१.७.१	ईमेल/इन्टरनेट/वेभसाइट महसुल	२२११२	पटक	१२	०.३७०३	०.६	१२	०.३७	
२.१.९.२	हुलाक/कुरियर खर्च	२२११२	महिना	१२	०.०४९४	०.०८	३	०.०१	
१.२.२.१	स्थायी कर्मचारीको महंगी भत्ता	२११३२	जना	१२	१.७७७४	२.८८	११	१.६३	

२.२.२.२	पेट्रोल- दुई पाङ्ग्रे	२२२१२	लीटर	६० ०	०.६४ ८	१.०५	५७५	०.६२	
२.२.२.४	मोबिल	२२२१२	लीटर	७२	०.२७	०.४४	७०	०.२६	
२.२.२.३	कार्यालयको गाडीको लागि डिजल	२२२१२	लीटर	१८ ००	१.८८ ८५	३.०६	१७८ ०	१.८७	
२.२.३.२	ग्याँस	२२३१ ४	संख्या	२०	०.२५	०.४०	१९	०.२३	
२.२.३.६	सवारी साधन बाहेकका मेसिनरी औजारमा प्रयोग हुने इन्धन खर्च	२२३१४	लीटर	२० ०	०.२१६	०.३५	१२०	०.१३	
१.२.९.४	अन्य भत्ता	२११३ ९	पटक	१	०.०६	०.१०	१	०.०६	
१.२.१०.१	पालो पहरा भत्ता	२११३ ९	जना	३	०.३३	०.५३	१.५	०.१६	
१.२.१०.२	दशैं तिहार जस्ता पर्वहरुमा कार्यालय सहयोगी खटाईएवापतको भत्ता	२११३ ९	जना	२	०.०५	०.०८	१	०.०२	
१.३.१.५	कर्मचारीहरुको लागि पोशाक खर्च	२११२ १	जना	१२	०.७४	१.२०	१०	०.६२	
२.३.१.२	हलुका सवारी साधन मर्मत खर्च	२२२१ ३	वटा	१	२.०१	३.२५	१	२.०१	
२.३.१.३	दुई पाङ्ग्रे सवारी साधन मर्मत खर्च	२२२१ ३	वटा	५	०.४६	०.७५	३	०.२८	
२.३.१.४	मिनिटिलर तथा अन्य जोत्त प्रयोग हुने साधनको मर्मत खर्च	२२२१ ३	वटा	१	०.३७	०.६०	०.५	०.१९	
२.३.२.४	कम्प्युटर फोटोकपी तथा अन्य उपकरणहरु मर्मत	२२२२ १	पटक	५	०.३१	०.५०	४	०.२५	
२.३.६.१	सिंचाई कुलो मर्मत स्याहार सम्भार	२२२३ १	मीटर	१० ०	०.६२	१.००	१००	०.६२	
२.३.९.१	सार्वजनिक सम्पत्तिहरुको नियमित मर्मत सम्भार	२२२३ १	पटक	१	३.०९	५.००	१	३.०९	
२.४.१.१	कार्यालयमा दैनिक प्रयोगमा आउने मसलन्द सामग्री तथा सेवा	२२३१ १	महिना	१२	१.६३	२.६४	१२	१.६३	
२.४.१२.१	कार्यालयको लागि छुपाई खर्च	२२३१ ५	पटक	२	०.१२	०.२०	१.५	०.०९	
२.४.१३.१	पत्रपत्रिका तथा पुस्तिका (कार्यालय सामान तथा सेवा)	२२३१ ५	पटक	१	०.१२	०.२०	१	०.१२	
२.४.१४.१	विज्ञापन तथा सूचना प्रकाशन	२२३१ ५	पटक	३	०.०६	०.१०	३	०.०६	

२.५.७.१	कार्यालय सहयोगी करारमा लिने	२२४१ ३	संख्या	१	१.९९	३.२२	१	१.९९	
२.५.७.२	ह. स. चा करारमा लिने	२२४१ ३	संख्या	१	२.२२	३.५९	१	२.२२	
२.५.७.५	सरसफाई सेवा करार	२२४१ ३	संख्या	१	०.३७	०.६०	१	०.३७	
१.६.४.१	स्थायी कर्मचारीको योगदानमा आधारित बीमा कोष	२१२१ ३	संख्या	१	०.३९	०.६४	१	०.३९	
२.६.५.१४	स्थलगत घुम्ति तालिम	२२५१ ५	संख्या	१०	१.५४	२.५०	९	१.३९	
२.७.२.७३	भूईकटहर बगैँचा व्यवस्थापन	२२५२ १	हेक्टर	१	१.५४	२.५०	१	१.५४	
२.७.२.७४	कन्दमुल तरकारी बगैँचा व्यवस्थापन	२२५२ १	पटक	१	३.०९	५.००	०.७५	२.३१	
२.७.३.१२४	फलफूल बगैँचा स्याहार सम्भार (माउबोट, उत्पादन, प्रदर्शन ब्लक)	२२५२ १	हेक्टर	२	३.०९	५.००	१.९	२.९३	
२.७.३.१२५	तरकारी (मूल, प्रमाणित, उन्नत) बीउ उत्पादन तथा बिक्री वितरण	२२५२ १	के.जी	२० ०	३.७०	६.००	१५७	२.९१	
२.७.३.१२७	जातिय जर्मप्लाज्म संकलन तथा सम्बर्द्धन	२२५२ १	पटक	२	०.६२	१.००	०.२	०.०६	
२.७.३.१२८	ताजा तरकारी तथा खायन आलु उत्पादन एवं बिक्री वितरण	२२५२१	मे.टन	२	०.९३	१.५०	२	०.९३	
२.७.३.१३१	फलफूल रुटस्टक बिरुवा उत्पादन	२२५२ १	हजार वटा	२०	१.८५	३.००	२०	१.८५	
२.७.३.१३२	तरकारी बेर्ना उत्पादन तथा बिक्री वितरण	२२५२ १	हजार वटा	२० ०	२.४७	४.००	२००	२.४७	
२.७.३.१३४	कन्दमूल प्रसारण सामग्री बिक्री वितरण (कोर्म, टयुवर, जिली र कटिड)	२२५२१	के.जी	५० ०	०.३१	०.५०	५००. ०	०.३१	
२.७.३.१३५	ताजा कन्दमूल उत्पादन तथा बिक्री वितरण	२२५२ १	के.जी	१० ००	०.३१	०.५०	१०००	०.३१	
२.७.३.१७१	फलफूल बिरुवा उत्पादन	२२५२ १	हजार वटा	१८	१.८५	३.००	१८	१.८५	
२.७.३.१७२	फलफूल बिरुवा बिक्री वितरण	२२५२ १	हजार वटा	१५	१.२३	२.००	१४	१.१५	

२.७.१७.८	केन्द्रको वार्षिक प्रगति प्रतिवेदन पुस्तिका प्रकाशन	२२५२ २	पटक	१	०.३१	०.५०	१	०.३१	
२.७.५.४८ ३	कर्मचारी तथा ज्यामीहरूलाई बुट, पञ्जा, छाता, रेनकोट, ब्याग, एप्रोन, टोपी आदि खरिद	२२५२ २	पटक	१	०.६२	१.००	१	०.६२	
२.७.३४.४ ६	कृषकको खेतवारीमा कन्दमुल तरकारीको अध्ययन परीक्षण	२२५२२	पटक	४	१.२३	२.००	२	०.६२	
२.८.१.९	केन्द्र बाट बिक्रीवितरण गरिएका फलफुल बिरुवाको अनुगमन गर्ने	२२६११	पटक	२०	०.६४	१.०४	१८	०.५८	
२.८.१.१५	कार्यालयको प्रशासनिक अनुगमन मूल्याङ्कन खर्च	२२६११	पटक	५	०.३७	०.६०	५	०.३७	
२.८.१.४१	केन्द्रको कमाण्ड क्षेत्रमा रहेका कन्दमूल, तरकारी, आलु तथा फलफुल बालीका पकेट क्षेत्रका कृषकहरूमा प्राविधिक सेवा पुऱ्याउने (बागमती प्रदेश अन्तर्गतका जिल्लाहरू)	२२६११	पटक	१५	०.६३	१.०२	१३	०.५५	
२.८.१.४२	कार्यक्रम अनुगमन, निरीक्षण तथा मूल्याङ्कन कार्यका लागि खर्च	२२६११	पटक	२०	०.८४	१.३६	२०	०.८४	
२.८.२.५	सरुवा भ्रमण खर्च	२२६१२	पटक	८	०.२६	०.४२	७	०.२३	
२.९.२.१	कार्यालयको सावरी साधन व्रीमा गर्ने	२२२१४	वटा	१	०.९३	१.५०	१	०.६९	
२.९.९.१	कार्यालयको दैनिक चिया खर्च तथा अतिथि सत्कार एवं जलपान	२२७११	महिना	१२	१.११	१.८०	१२	१.११	
(ख)	चालु खर्च अन्तर्गतका कार्यक्रमको जम्मा:				९६.३०	१५६.०३		८५.१२	
	कुल खर्चको जम्मा (क+ख)				१००.००	१६२.०३		८८.८२	

वार्षिक भारत प्रगति प्रतिशत
 वार्षिक वित्तिय प्रगति प्रतिशत

८८.८२
 ८०.७०

- यस केन्द्रमा आ.व. ०८१/०८२ मा तपसिल अनुसारको बजेट उप-शिर्षकमा निम्नानुसार बजेट विनियोजन भएको थियो:-

क्र.सं.	आयोजना/ कार्यक्रमको नाम	बजेट उप-शिर्षक नं.	वार्षिक विनियोजित बजेट (रु.हजारमा)		
			पूँजिगत	चालु	कुल जम्मा
१.	बागवानी विकास केन्द्र, सिन्धुली	३१२०१०२६-३/४			
		कुल जम्मा	६००.००	१,५६,०३.००	१,६२,०३.००

- यस केन्द्रको कार्यक्रम तर्फ वार्षिक अवधिमा भारत प्रगति ८८.८२ प्रतिशत र वित्तिय प्रगति ८०.७० प्रतिशत रह्यो।
- बागवानी विकास केन्द्र, सिन्धुलीको कार्यक्रम तर्फ प्रगति नपुगका कारणमा दरबन्दी अनुसारका कर्मचारीहरुको पदपूर्ति नभएकोले तलब भत्ता, महँगी भत्ता आदि खर्च नभएको कारणले प्रगति कम हुन गएको।
- गैर-कर राजस्व आम्दानी तर्फ वार्षिक अवधिमा रु.१५११७६३.५०।— रकम आम्दानी भएको र बेरूजु फछ्यौटको प्रगति शत प्रतिशत रहेको छ।
- वार्षिक अवधिमा हासिल भएका मुख्य मुख्य उपलब्धीहरु अन्तर्गत कृषकस्तरमा कन्दमूल तरकारी १०४५ के.जी., ताजा तरकारी तथा खायन आलु २ मे.टन, तरकारी बीउ ११४ के.जी., विभिन्न तरकारी बालीका १ लाख ३५ हजार वेर्ना, विभिन्न फलफूलका ७ हजार १८० वटा बिरुवा बिक्री वितरण गरियो जसबाट विभिन्न बागवानी बालीहरुको गुणस्तरीय बीउ आपूर्तिमा सहयोग, फलफूल बाली क्षेत्र विस्तार, तरकारी खेती क्षेत्र विस्तारमा टेवा पुगनुका साथै उत्पादनमा समेत सहयोग पुगेको छ।
- विभिन्न जातका कन्दमूल तथा तरकारी बालीहरुको जातिय जर्मप्लाज्म संकलन, सम्बर्द्धन गर्ने कार्य भएको छ जसबाट नेपालको विभिन्न स्थानबाट संकलित कन्दमूल बालीका जर्मप्लाज्म प्रवर्द्धनमा सहयोग पुगेको छ।
- सार्वजनिक निर्माण तथा सुधार अन्तर्गत यस आ.व.को लक्ष्य अनुसार केन्द्रमा शौचालय निर्माण भएको छ, जसबाट आवासमा बसोबास गर्ने परिवारलाई सहज भएको छ।

३.३ वार्षिक बजेट विनियोजन र खर्च (आ.व.२०८१/०८२)

वार्षिक विनियोजित बजेट (रु. हजार)			वार्षिक खर्च (रु. हजारमा)			वित्तिय प्रगति (प्रतिशत)
पूँजिगत	चालु	जम्मा	पूँजिगत	चालु	जम्मा	
६००।००	१५६०३।००	१६२०३।	५७७।२०९	१२५४२।७३६	१३११९।९४५	८०.७०%

३.४ चौमासिक खर्चको विवरण (आ.व.२०८१/८२)

(रकम रु. हजारमा)

सि.न.	बजेट उपशिर्षक	बजेट खर्च	चौमासिक खर्च				असार महिनाको
			प्रथम	दोस्रो	तेस्रो	चौथो	
१	३१२०१०२६३	१२५४३	२४६३	३२२४	२६७४	४१८२	२२७१
२	३१२०१०२६४	५७७	०.००	१००	१००	३७८	१७९
	जम्मा	१३,१२०	२४६३	३३२४	२७७३	४५५९	२४५०
	जम्मा खर्च प्रतिशत	१००	१८.७७	२५.३४	२१.१४	३४.७५	१८.६७

उल्लेखित विवरण अनुसार कुल खर्च रु १३११९९४५.९ मध्य प्रथममा १८.७७ प्रतिशत, दोस्रोमा २५.३४ प्रतिशत र तेस्रोमा २१.१४ प्रतिशत र चौथो त्रैमासिकमा ३४.७५ प्रतिशत तथा अशाढ महिनामा मात्र १८.६७ प्रतिशत खर्च भई चौथो त्रैमासिक अवधिमा अधिक खर्च भएको थियो।

३.५ संकलित गैर-कर राजस्व आम्दानीको विवरण (आ.व.२०८१/०८२)

क्र.सं.	आम्दानीको वर्गीकरण	राजस्व शिर्षक	वार्षिक राजस्व दाखिला रु.
१.	कृषि बस्तु उत्पादनको बिक्री बाट	१४२११	१५५७८५५
२.	सरकारी सम्पत्तीको बहालबाट प्राप्त	१४१५१	१२०००.००
३.	अन्य प्रशासनिक सेवा शुल्क	१४२२९	१००००.००
४.	बेरुजु		३०४०
		जम्मा	१५८२८९५

३.६ धरौटीको आर्थिक विवरण

१. आम्दानी		
	१.१ गत आ.व सम्मको जिम्मेवारी सरेको	०
	१.२ यो आ.व.को आम्दानी	९,९३,२९०.००
	जम्मा	९,९३,२९०.००
२. खर्च		
	२.१ फिर्ता भएको	३८०,३५४.००
	२.२ सदरस्याहा भएको	०
	जम्मा	६८१५६.००
३.श्रेस्ता अनुसार बाँकी (१-२)		
	३.१ बैंक	०.००
	३.२ नगद	०.००

	जम्मा	०.००
४. बैंक अनुसार बाँकी		६,१२,९३६.००
५. फरक रकम		
६. फरक पर्नाको कारण		
७. धरौटी खाता नम्बर: को.ले.नि.का., सिन्धुलीको एकल खाता प्रणाली		
८. खाता रहेको बैंक, सिन्धुली		

३.७ बेरुजू फछ्यौट प्रगति विवरण (आ.ब.२०८१/०८२)

गत आ.ब. सम्म को बेरुजू रकम (रु.)	वार्षिक प्रगति			बेरुजू फछ्यौट प्रतिशत
	बेरुजू फछ्यौट रकम (रु.)	फछ्यौट हुन बाँकी बेरुजू रकम (रु.)	कार्यावाहीको लागि पेश भएको बेरुजू रकम (रु.)	
०.००	०.००	०.००	०.००	१००

३.८ विगत पाँच वर्षको गैर-कर राजस्व आम्दानीको विवरण

क्र.सं.	क्रियाकलाप	२०७७/०७८	२०७८/०७९	२०७९/०८०	२०८०/०८१	२०८१/०८२
१	कृषि बस्तु बिक्री वितरण	११८२३३१।००	१२३१६९३।००	११२७९९१।००	१४७४९७८।५०	१५५७८५५.००
२	तालिम हल भाडा	४०००।००	१८०००।००	१००००।००	२८०००।००	१२०००.००
३	अन्य प्रशासनिक सेवा शुल्क	३३३००।००	१२०००।००	१५०००।००	८७८५।००	१००००.००
४	सरकारी सम्पत्ति लिलाम बिक्री	०।००	०।००	०।००	०।००	०.००
५	बेरुजू दाखिला	०।००	०।००	२५२०.००	०।००	३०४०.००
		१२९९६३१।००	१२६९६९३।००	११५५५९१।००	१५९९७६३।५०	१५८२८९५

३.९ विगत पाँच वर्षको कृषि उत्पादन तथा बिक्री वितरण विवरण

(क) कन्दमूल तरकारी (के.जी.)

क्र.सं.	बाली	जात	२०७७/०७८	२०७८/०७९	२०७९/०८०	२०८०/०८१	२०८१/०८२
१	घर तरुल	स्थानीय	८४१	८०५	६५०	८९६	७०५
२	सिमल तरुल	"	०	१०५	१४	३८	६०
३	सकरखण्ड	"	४५	१५०	१५१	२१३	५०

४	पिंडालु	..	३१०	१७५	२३५	१४५	१५०
५	ओल	गजेन्द्र	१२०	१००	१७५	१	८०
		जम्मा	१३१६	१३५५	१२२५	१२९३	१०४५

(ख) तरकारी श्रोत/उन्नत बीउ (के. जी.)

क्र.सं.	बाली	जात	२०७७/०७८	२०७८/०७९	२०७९/०८०	२०८०/०८१	२०८१/०८२
१	मूला	चालिस दिने	२५.१	५२.३५०	३४.५५	७	१२
२	बोडी	सर्लाही तने	१०	३२.५५०	७६.८५	१५	१०
३	भिण्डी	पार्वती	१६१	९१.७	८८.३०	७५	५०
४	स्विस चार्ट	फोर्डहुक ज्याइन्ट	०	०	०	०	
५	लौका	पीएसपीएल	०.२५	०.७२५	०	५	१०
६	फर्सि	स्थानिय	२	०	०	२	४
७	सिमी	चौमासे	१५	१४.१००	३.२०	५	२८
		जम्मा	२१३.३५	१९१.४२५	२०२.९००	१०८	११४

(ग) तरकारी बेर्ना (संख्या)

क्र.सं.	बाली	जात	२०७७/०७८	२०७८/०७९	२०७९/०८०	२०८०/०८१	२०८१/०८२
१	रायो	मार्फा चौडापात	२८०००	३५५७०	१३१४०	१८६८६	१८७५५
२	काउली	हाइब्रिड, काठमाण्डौ स्थानीय	३४६८८	३१०७२	१३९४३	२७७७७	२८०१२
३	बन्दा	ग्रिन कोरोनेट	१९०७४	१७१९०	१५२६२	१६०९४	१७०१३
४	ब्रोकाउली	ग्रिन स्प्राउटिंग	८८०२	७५४८	११९०	७८११	७७९५
५	भान्टा	पिपिएल, लालगुलाब	२५०४	७२०	२४३५	६३७	८५५
६	गोलभेडा	पुसारवि	१३०७८	५९७९	२१७८	५४४४	५२४५
७	खुर्सानी	नामधारी	१०१९५	४५२५	१८९०	२३९५	२२५६
८	भेडे खुर्सानी	क्यालिफोर्निया वण्डर	२५	०	०	०	०
९	फर्सि/स्कवास फर्सी	स्थानिय	२५९	५१८	११२	०	०
१०	लौका	पि.एस.पि.एल	३५४	५००	१६९	४११	५०२
११	करेला	ग्रिनलांग	२६८	४६०	४२	१४५	१५१
१२	कौको	हाइब्रिड	८१९	७६७	२१५	४५३	४७६
१३	स्वीसचार्ट	फोर्टहुकज्यान्ट	०	०	०	०	०
१४	घिरौला	स्थानिय	८८४	८७८	२०२	५२१	४४५
१५	प्याज	रेड क्रियोल,	१२४४०	८०२९०	१०१०१०	५१८९०	५३९१५

		नासिक रेड					
	जम्मा		१३१३९०	१८६०१७	१५१७८८	१३२२६४	१३५४२०

(घ) ताजा तरकारी (के.जी)

क्र.सं.	बाली	जात	२०७७/०७८	२०७८/०७९	२०७९/०८०	२०८०/०८१	२०८१/०८२
१	बन्दा	ग्रीन कोरोनेट	२४४०	२७७२	२५०१.५	१४२६	३५१
२	काउली	हाइब्रीड	६३६	११७७.५	२११.५	४०.५	५२
३	ब्रोकाउली	हाइब्रीड	८५	२५	१९६.५	१५८.८	३२
४	रायो साग	मार्फा चौडापात	२००	९५.५	८८.५	१८२	५३
५	भिण्डी	पार्वती	०	१७९.५	१९८.८	२३३	४३
६	मूला	चालिस दिने	४८९	८४	५०७	२९६	१३२
७	गोलभेडा	पुसा रुबी	९२	४४.२५	६३.५	६९.५	४२
८	भाण्टा	पि.पि.एल.लाल गुलाब	६६४	७९	१०४३.५	३३५.५	०
९	खुर्सानी	नामधारी	१	४४.२५	९४.५५	११.३	५
१०	करेला	हरियो	२१	२९८	८२	६	४५
११	घिरौला	स्थानीय	६४	४८.५	२५	२६.५	०
१२	काँक्रो	प्वान्टसेट, हाइब्रिड	१	३६८	८	३०५	२४
१३	स्कवास फर्सी	हाइब्रिड	४७	११	०	०	०
१४	बोडी	सर्लाहीतने, सूर्य, हाइब्रीड	७६	३७	४	४	१६
१५	सिमी	चौमासे	१४५	३	२०.५	२	०
१६	आलु	डिजिरे	२०३९	२०८३	२४८८	२२९५.५	१२००
१७	मटर कोसा	स्थानीय	०	०	६.५	०	
१८	सितल चिनी मुगा तरकारी	स्थानीय	०	०	.७५०	०	
१९	अदुवा	स्थानीय	१४	३१	७	०	
२०	बेसार	स्थानीय	७१	१०१	६२.५	०	
		जम्मा	७०८५	७४८१.५	७६०९.६	५३९१.६	२०९५

(ड) फलफूल बिरुवा वितरण संख्या

क्र.सं.	बाली	जात	२०७७/०७८	२०७८/०७९	२०७९/०८०	२०८१/०८२
१	आँप	अम्रपाली	४९३	२६४	२३१	२०५
२	आँप	अन्य	३४०	६८४	३४३	३२१
३	लिचि	शाही	१४१२	८६६	१०१३	६०२
४	भूइकटहर	ज्वाइन्ट क्वू , क्वीन	९४०५	६९४७	७२२३	५२००
५	मेकाडेमियानट	केउहाउ, काकि, इकैका	३४५	१०२१	८२५	५२५
६	अनार कटिड	कान्धारी	०	३	०	०
७	रुखकटहर	स्थानिय	११०	७७	९०	०
८	सुपारी	स्थानिय	२९	३७	३१	०
९	मेवा	स्थानिय	०	६८	१२२	०
१०	केरा	उलियम हाइब्रिड, मालभोग, जि नाइन	१०४	५६	५	०
११	मरिच	टेलीचरी	१७	०	०	०
१२	कागती	स्थानीय	३८	१२१	४६	०
१३	सिट्टरेन्ज रुटस्टक	स्थानीय	१२५०	०	०	३२७
			१३५४३	१०१४४	९९२९	७१८०

३.१० कार्यक्रम कार्यान्वयनमा देखा परेका मुख्य समस्या

क्र.सं.	समस्या	समस्या बाट परेको असर	समस्या समाधानको सुझाव
१	केन्द्रमा भौतिक पूर्वाधार (सेड हाउस, प्रयोगशाला आदि) र यान्त्रिकरणको कमी।	लक्षित कार्यक्रमहरू गुणस्तरीय रूपमा सम्पन्न गर्न कठिनाई परेको।	केन्द्रको पूर्वाधार संरचना विकास/मर्मत र यान्त्रिकरणमा प्राथमिकता दिनुपर्ने।
२	केन्द्रमा निर्मित कार्यालय, आवास भवन जीर्ण भएको।	नियमित कार्यालय संचालनमा बाधा परेको।	भौतिक पूर्वाधारको नियमित मर्मत सम्भारका लागि आवश्यक बजेटको व्यवस्था हुनु पर्ने।
३	केन्द्रमा विद्यमान सवारी साधन जीर्ण भएको।	नियमित कार्यालय संचालनमा बाधा पर्नुका साथै कृषकस्तरमा प्राविधिक सेवाटेवा पुऱ्याउन कठिनाई भैरहेको।	कार्यालयको लागि नयाँ सवारी साधन खरिदको लागि बजेटको व्यवस्था गर्नुपर्ने
४	बि.स. २०६७ देखी फार्म केन्द्रको भौतिक संरचना र जग्गा सशस्त्र प्रहरी बलले भोगचलन गर्दै आएको	आवासिय तालिम संचालन गर्न र उत्पादनशील क्षेत्र कमि भएको	सशस्त्र प्रहरी बलले ओगटेको संरचना र जग्गा फिर्ता ल्याउनु पर्ने

खण्ड ४: वार्षिक कार्यतालिका

४.१ फलफूल उत्पादन वार्षिक कार्यतालिका

क्र.सं.	महिना	गर्नुपर्ने कृषि कर्महरू	कैफियत
१	श्रावण	१) लिचि, अनारमा गुटि र आपमा इनार्चिङ्ग गर्ने। २) माटो संकलन गरि प्लास्टिक थैलो आधा भाग भर्ने। ३) गुटि गरेको माउबोटमा जरा आएको हेरि गुटि निकाल्ने। ४) गुटि बिरुवाको जरा बढाउनको लागि तैयारी ब्यागमा सार्ने। ५) आपको कोया संकलन गरि रुटस्टकको लागि ब्याड जमाउने। ६) जग्गा तयार गरि पात हरियो भएपछि रुटस्टक बिरुवा सार्ने। ७) सुपारी, रुखकटहरको बिउ संकलन गरि रोप्ने। ८) बगैचा, नर्सरी सरसफाइ गर्ने। ९) उत्पादित बिरुवाहरू बिक्रि वितरण गर्ने।	
२	भाद्र	१) नर्सरी जमाउनको लागि जग्गा तयार गर्ने। २) प्लास्टिक ब्यागमा जराआएका बिरुवाहरू तयारी जग्गामा सार्ने। ३) आपको इनार्चिङ्ग बिरुवामा चोट लगाउने र हेरचाह गर्ने। ४) आपको रुटस्टक सार्ने। ५) नर्सरी तथा बगैचा गोडमेल, हेरचाह गर्ने। ६) उत्पादित बिरुवाहरू बिक्रि वितरण गर्ने। ७) भुइकटहरको बिरुवा नर्सरी जमाउने।	
३	असोज	१) नर्सरी गोडमेल र उपचार गर्ने। २) अदुवाको माउ झिक्ने र बिक्रि वितरण गर्ने। ३) मेकाडेमियानटको फल टिप्ने। ४) बिरुवाको लागि मेकाडेमियानटको बिउ रोप्ने। ५) इनार्चिङ्ग बिरुवा सार्ने। ६) बगैचामा बोर्डो पेष्ट लगाउने।	
४	कार्तिक	१) नर्सरी र बगैचा हेरचाह गर्ने। २) मेकाडेमियानटको फल छोडाउने सुकाउने। ३) भुइकटहर बगैचा सरसफाइ गर्ने।	
५	मंसिर	१) नर्सरी, बगैचामा सिंचाइ तथा रेखदेख दिने। २) भुइकटहर बगैचा सरसफाइ गर्ने।	
६	पौष	१) नर्सरी, बगैचामा सिंचाइ तथा रेखदेख दिने। २) भुइकटहर बगैचा सरसफाइ गर्ने।	
७	माघ	१) आपमा साइड ग्राफिटिङ्ग गर्ने। २) माउबोट आप, लिचि कांटछाट गर्ने। ३) काटेको चोट लागेका भागमा बोर्डोपेष्ट लगाउने। ४) लिचि बगैचामा मलखाद दिने।	

		<p>५) नर्सरी, बगैचामा सिंचाई दिने।</p> <p>६) भित्रिबाली पिंडालु खन्ने र बिक्रि बितरण एवं बिउ संचित गर्ने।</p>	
८	फाल्गुन	<p>१) नर्सरीमा गोडमेल सिंचाई तथा मल बिषाधि प्रयोग गर्ने।</p> <p>२) भित्रि बाली अदुवा बेसार निकाल्ने।</p> <p>३) आप, लिचि बगैचामा मलखाद तथ सिंचाई दिने।</p> <p>४) लिचिफलको किरा र आपको माइट नियन्त्रण गर्न बिषाधि छर्ने।</p> <p>५) कलमी बिरुवाको प्लास्टिक प्वाल पर्ने।</p>	
९	चैत्र	<p>१) लिचिफलको किरा र आपको माइट नियन्त्रण गर्न बिषाधि छर्ने।</p> <p>२) कलमी बिरुवामा आएको सकर र फूल हटाउने।</p> <p>३) कलमी बिरुवाको प्लास्टिक प्वाल पर्ने र फुकाउने।</p> <p>४) नर्सरी तथा बगैचामा सिंचाई गर्ने।</p> <p>५) लिचि फल ठेक्कामा दिने।</p> <p>६) जग्गा तैयार गरि भित्रि बाली अदुवा बेसार पिंडालु लगाउने।</p>	
१०	बैशाख	<p>१) मेवाको बिउ संकलन गरि नर्सरी जमाउने।</p> <p>२) लिचिफलको किरा र आपको माइट नियन्त्रण गर्न बिषाधिछर्ने।</p> <p>३) नर्सरी तथा बगैचामा सिंचाई गर्ने।</p> <p>४) कलमी बिरुवामा आएको सकर र फूल हटाउन।</p> <p>५) कलमी बिरुको प्लास्टिक प्वाल पर्ने र फुकाउने।</p>	
११	जेष्ठ	<p>१) नर्सरी गोडमेल गरि टपडेर्सिङ्ग गर्ने।</p> <p>२) भुइकटहर बगैचा सरसफाई गर्ने, फल ठेक्कामा लगाउने।</p> <p>४) आपको कलमि बिरुवा उखेली माटो गानो बनाउने।</p> <p>५) नर्सरी बगैचामा बिषाधि छर्ने।</p> <p>६) उत्पादित बिरुवा बिक्रि बितरणको लागी तैयारी गर्ने।</p>	
१२	अषाढ	<p>१) नर्सरीको लागी जग्गा तैयारी गर्ने।</p> <p>२) नर्सरी तथा बगैचा गोडमेल गर्ने।</p> <p>३) बिरुवा बिक्रि बितरण गर्ने।</p> <p>४) आगामी वर्षको लागी बिरुवा उत्पादन ब्यवस्थापन गर्ने।</p>	

४.२ बार्षिक तरकारी उत्पादन तालिका

क्र. सं.	बाली	प्रचलित जातहरू	बीउ, बेर्ना रोप्ने र बाली लिने समय		
			उच्च पहाड	मध्य पहाड	खोंच, बेसी र तराई
१.	काउली	काठमाडौं स्थानीय स्नो क्राउन	चैत्र-आषाढ (श्रावण-कार्तिक)	श्रावण-भाद्र (मंसिर-माघ)	भाद्र-आश्विन (मंसिर-माघ)
		किवो जायण्ट एनएस ९०	फाल्गुण-बैशाख (श्रावण-भाद्र)	भाद्र-आश्विन (माघ-फाल्गुण)	आश्विन-कार्तिक (फाल्गुण-चैत्र)

२.	बन्दा	कोपनहेगन मार्केट, ग्रीन कोरोनेट, टि ६२१	फाल्गुण-वैशाख (ज्येष्ठ-श्रावण)	श्रावण-भाद्र (कार्तिक-मंसिर)	भाद्र-आश्विन (मंसिर-पौष)
३.	ब्रो काउली	ग्रीन स्प्राउटिड	फाल्गुण-वैशाख (ज्येष्ठ-श्रावण)	भाद्र-आश्विन (मंसिर-पौष)	भाद्र-आश्विन (मंसिर-पौष)
४.	पिरो खुर्सानी	ज्वाला, एन.एस.१७०१, सूर्यमुखी	चैत्र-वैशाख (ज्येष्ठ-आषाढ)	माघ-फाल्गुण (चैत्र-वैशाख)	भाद्र-आश्विन (कार्तिक- मंसिर)
५.	भेंडे खुर्सानी	क्यालिफोर्निया वण्डर, वण्डर बेल	चैत्र-वैशाख (आषाढ- श्रावण)	माघ-फाल्गुण (वैशाख-ज्येष्ठ)	भाद्र-आश्विन (मंसिर-पौष)
६.	गोलभेंडा	सी.एल. ११३१, पुसा रुबी, मनप्रेकस, सृजना, मनिषा	चैत्र-ज्येष्ठ (ज्येष्ठ-आषाढ)	फाल्गुण-भाद्र (वैशाख-कार्तिक)	भाद्र-कार्तिक (कार्तिक- पौष)
७.	भण्टा	नुकी, पुसा पर्पल लंग, सर्लाही हरियो	ज्येष्ठ-श्रावण (श्रावण- आश्विन)	श्रावण-कार्तिक (आश्विन-पौष)	आश्विन- कार्तिक (मंसिर-पौष)
८.	रामतोरिया	पार्वती	वैशाख-ज्येष्ठ (आषाढ- श्रावण)	माघ-आषाढ (चैत्र-भाद्र)	माघ-आषाढ (चैत्र-भाद्र)
९.	गाजर	न्यू कुरोडा	ज्येष्ठ-श्रावण (भाद्र-कार्तिक)	भाद्र-मंसिर (मंसिर-फाल्गुण)	आश्विन- कार्तिक (पौष-माघ)
१०.	मूला	मिनो अर्ली	ज्येष्ठ-श्रावण (श्रावण- आश्विन)	भाद्र-आश्विन (कार्तिक-मंसिर)	भाद्र-आश्विन (कार्तिक- मंसिर)
		प्यूठाने रातो	ज्येष्ठ-श्रावण (श्रावण- आश्विन)	भाद्र-आश्विन (कार्तिक-मंसिर)	भाद्र-आश्विन (कार्तिक- मंसिर)
		४० दिने	ज्येष्ठ-श्रावण (आषाढ-भाद्र)	भाद्र-आश्विन (आश्विन- कार्तिक)	भाद्र-आश्विन (आश्विन- कार्तिक)
११.	सलगम	पर्पल टप	ज्येष्ठ-श्रावण (श्रावण- आश्विन)	भाद्र-आश्विन (कार्तिक-मंसिर)	आश्विन- कार्तिक (मंसिर-पौष)
		काठमाडौं रातो	ज्येष्ठ-श्रावण (श्रावण- आश्विन)	भाद्र-आश्विन (कार्तिक-मंसिर)	आश्विन- कार्तिक (मंसिर-पौष)
१२.	प्याज	रेड क्रियल	फाल्गुण-चैत्र (श्रावण-भाद्र)	भाद्र-कार्तिक (माघ-चैत्र)	कार्तिक-मंसिर (चैत्र-वैशाख)
		नासिक ५३	फाल्गुण-चैत्र	भाद्र-कार्तिक	कार्तिक-मंसिर

			(श्रावण-भाद्र)	(माघ-चैत्र)	(चैत्र-वैशाख)
१३.	काँक्रो	भक्तपुर लोकल, निन्जा, मालिनी	वैशाख-ज्येष्ठ (श्रावण-भाद्र)	फाल्गुण-चैत्र (ज्येष्ठ-आषाढ)	पौष-चैत्र (चैत्र-आषाढ)
		कुसुले	वैशाख-ज्येष्ठ (आषाढ- श्रावण)	फाल्गुण-चैत्र (वैशाख-ज्येष्ठ)	पौष-चैत्र (फाल्गुण- ज्येष्ठ)
१४.	लौका	पी.एस.पी.एल.	वैशाख-ज्येष्ठ (श्रावण-भाद्र)	फाल्गुण-चैत्र (ज्येष्ठ-आषाढ)	माघ-ज्येष्ठ (वैशाख-भाद्र)
१५.	घिरौला	पुसा चिल्लो, कान्तिपुरे	वैशाख-ज्येष्ठ (भाद्र-आश्विन)	फाल्गुण-चैत्र (आषाढ-श्रावण)	माघ-ज्येष्ठ (ज्येष्ठ- आश्विन)
१६.	फर्सी/स्क्वास	ग्रे जुकिनी	वैशाख-ज्येष्ठ (आषाढ- श्रावण)	फाल्गुण-चैत्र (वैशाख-ज्येष्ठ)	माघ-ज्येष्ठ (चैत्र-श्रावण)
१७.	करेला	सर्लाही हरियो (ग्रीन लंग)	वैशाख-ज्येष्ठ (श्रावण-भाद्र)	फाल्गुण-वैशाख (ज्येष्ठ-श्रावण)	माघ-वैशाख (वैशाख- श्रावण)
		कोयम्बटुर लंग (ट्वाइट लंग)	वैशाख-ज्येष्ठ (श्रावण-भाद्र)	फाल्गुण-वैशाख (आषाढ-भाद्र)	माघ-वैशाख (ज्येष्ठ-भाद्र)
१८.	सिमी	त्रिशुली घिउ सिमी (केन्दुकी वण्डर)	चैत्र-वैशाख (ज्येष्ठ-आषाढ)	माघ-फाल्गुण (चैत्र-वैशाख)	भाद्र-आश्विन (कार्तिक- मंसिर)
		भाङ्गे सिमी (कन्टेन्डर)	फाल्गुण-चैत्र (वैशाख-ज्येष्ठ)	श्रावण (आश्विन)	भाद्र-आश्विन (कार्तिक- मंसिर)
		चौमासे	चैत्र-वैशाख (ज्येष्ठ-आषाढ)	श्रावण (आश्विन)	भाद्र-आश्विन (कार्तिक- मंसिर)
		एस ९ (राजमा)	फाल्गुण-चैत्र (ज्येष्ठ-आषाढ)	श्रावण (कार्तिक)	भाद्र-आश्विन (मंसिर-पौष)
१९.	केराउ	आर्केल, आजाद, सिक्किम लोकल	चैत्र-वैशाख (आषाढ- श्रावण)	आश्विन-कार्तिक (पौष-माघ)	आश्विन- कार्तिक (पौष-माघ)
२०.	बोडी	खुमल तने	चैत्र-वैशाख (ज्येष्ठ-आषाढ)	माघ-फाल्गुण (चैत्र-वैशाख)	भाद्र-आश्विन (कार्तिक- मंसिर)
		सर्लाही तने	श्रावण-भाद्र (आश्विन- कार्तिक)	माघ-फाल्गुण (चैत्र-वैशाख)	भाद्र-आश्विन (कार्तिक- मंसिर)
२१.	चम्सुर	स्थानीय	फाल्गुण-वैशाख (चैत्र-ज्येष्ठ)	भाद्र-माघ (आश्विन- मंसिर)	आश्विन- मंसिर (

				फाल्गुण)	कार्तिक-पौष)
२२.	पालुङ्गो	स्थानीय (पाटने पालुङ्गो)	वैशाख-श्रावण (ज्येष्ठ-भाद्र)	भाद्र-माघ (आश्विन-फाल्गुण)	आश्विन-कार्तिक (कार्तिक-मंसिर)
		हरि पाते	वैशाख-श्रावण (ज्येष्ठ-भाद्र)	भाद्र-माघ (आश्विन-फाल्गुण)	आश्विन-कार्तिक (कार्तिक-मंसिर)
२३.	रायो	खुमल चौडा पात	फाल्गुण-वैशाख (वैशाख-आषाढ)	भाद्र-मंसिर (कार्तिक-माघ)	आश्विन-मंसिर (मंसिर-माघ)
		मार्फा चौडा पात	फाल्गुण-वैशाख (वैशाख-आषाढ)	भाद्र-मंसिर (कार्तिक-माघ)	आश्विन-मंसिर (मंसिर-माघ)
		खुमल रातो पात	फाल्गुण-वैशाख (वैशाख-आषाढ)	भाद्र-मंसिर (कार्तिक-माघ)	आश्विन-मंसिर (मंसिर-माघ)

खण्ड ५ प्राविधिक जानकारी

४.१ कन्दमूल तरकारी बाली बारे संक्षिप्त जानकारी

कन्दमूल तरकारीहरू जमिन मुनि कार्बोहाइड्रेडयुक्त मुख्य उपभोग्य भाग हुने बालीहरू पर्दछन्। मानव इतिहासको शुरुको बेला देखिनै यी बालीहरूको प्रयोग हुँदै आएको पाइन्छ। कन्दमूल बाली शुद्ध रूपमा मानिनुका साथै कुनै पनि माङ्गलिक कार्य गर्दा ईश्वरलाई पनि अर्पण गर्ने चलन छ। यद्यपि मानव सभ्यताको विकाससँगै नयाँ बाली तथा खेती प्रणालीको विकास हुँदै जादा यी बालीहरू ओझेलमा पर्दै गएको पाइन्छ। हालसम्म पनि कन्दमूल भन्नासाथ नेपालमा जंगली तथा गरिबहरूले खाने वस्तु भनेर परम्परागत रूपमा बुझिन्छ। पौष्टिक तत्व प्रशस्त मात्रामा पाइने यी बालीहरू खाद्य सुरक्षाको हिसाबले महत्वपूर्ण बालीमा पर्दछन्।

कन्दमूल तरकारीहरूमा विशेष गरी निम्न बालीहरू पर्दछन्।

१. तरुल (Yam/water yam/winged yam - *Dioscorea alata*)
२. ओल (Elephant Foot Yam - *Aorhophallus paeconiiifolius*)
३. पिडालु (Taro - *Colocasia esculenta*)
४. सकरखण्ड (Sweet potato - *Ipomoea batatas*)
५. मिश्रिकन्द (Yam bean - *Pachyrrhizus serosus*)
६. सिमल तरुल (Cassava/Tapoica - *Manihot esculenta*)

कन्दमूल तरकारी बालीको महत्व

- ❖ कन्दमूल तरकारीहरूमा कार्बोहाइड्रेडको मात्रा प्रचुर हुने हुनाले मुख्य खानाको रूपमा पनि प्रयोग गर्न सकिन्छ। कन्दमूलबाट विभिन्न परिकारहरू (पिठो बनाउने तथा पिठोबाट रोटी, हलुवा, केक र विभिन्न प्रकारका मिठाई, जाम) बनाएर उपभोग गर्न सकिन्छ। खास गरि अफ्रिकन देशहरूमा कन्दमूल तरकारीको उत्पादन तथा उपभोग बढि हुने गरेको छ।
- ❖ कन्दमूल तरकारीहरूमा कार्बोहाइड्रेडको साथसाथै अन्य पोषक तत्वहरू भिटामिन र खनिजलवण (Minerals) प्रचुर मात्रामा पाइने हुनाले यसको पौष्टिकताको हिसाबले पनि उत्तिकै महत्व रहेको छ। जस्तै: तरुलमा पोट्यासियम, तामा र फलाम पाइनुको साथै छिटो बुढो हुन रोक्ने तत्व (Anti-

oxidant) गुण पाइन्छ। यी बालीको उपभोगले उच्च रक्तचापको बिरामीलाई पनि लाभदायक हुने पाइन्छ।

- ❖ कन्दमूलको रेसाले खाना पचाउनुका साथै पेटलाई सफा राख्दछ, खानामा रुचि बढाउँछ र पेटमा भएको विकारहरूलाई बाहिर निकाल्न मद्दत गर्दछ।
- ❖ कन्दमूल खानाले कब्जियत कम गर्छ। नराम्रो कोलेस्ट्रॉलको स्तरलाई घटाउँछ। सानो आन्द्रामा लाग्ने क्यानसरबाट जोगाउँछ। रगतमा बढी चिनीलाई ठीक ठाउँमा ल्याउन मद्दत गर्छ।
- ❖ खानाको सट्टा कन्दमूल खाँदा उत्तिनै अडिलो र ताकत दिने हुन्छ। धेरै प्रकारका खनिज तत्वहरू यसमा पाइने हुनाले नियमित कन्दमूल खानेलाई खनिज तत्व परिपूर्ति भै रहेको हुन्छ र सबै किसिमको बिरामीलाई खानाको रूपमा खुवाउन पनि मिल्छ।
- ❖ यी बालीको उपभोगले उच्च रक्तचापको बिरामीलाई पनि लाभदायक हुने गरेको पाइन्छ।
- ❖ धार्मिक कार्यहरूमा शुद्ध र चोखो मानी देवीदेवतालाई चढाई प्रसादको रूपमा ग्रहण गर्ने गरिएकोले कन्दमूलको धार्मिक महत्व पनि त्यतिकै छ।
- ❖ कन्दमूल बालीहरू खेती भिरालो जमिन, तुलनात्मक रूपमा कम मलिलो जमिनमा पनि गर्न सकिने भएकोले पाखो रुखो जग्गाहरू उपयोगमा आउँछ। थोरै जमिनबाट पनि धेरै उत्पादन गर्न सकिन्छ। साना तथा थोरै जमिनबाट पनि धेरै उत्पादन गर्न सकिन्छ। साना तथा थोरै जमिन भएका किसानले यो खेती गरि राम्रो आम्दानी लिन सक्छन्।
- ❖ कन्दमूल तरकारीको खेती गर्न सजिलो हुने तथा रोग किरा पनि कम लाग्ने हुनाले सजिलै उत्पादन लिइ आम्दानी लिन सकिन्छ।

कन्दमूल तरकारी बालीको उपयोग :-

- ✓ कन्दमूल तरकारीहरूमा कार्वोहाइड्रेडको मात्रा प्रचुर हुने हुनाले मुख्य खानाको रूपमा पनि प्रयोग गर्न सकिन्छ ।
- ✓ कन्दमूल हाम्रो देशमा खाद्यान्नको रूपमा उसिनेर र तरकारीको रूपमा मात्र प्रयोग भइआएको छ । जस्तै तरुलको प्रयोग ब्रत उपवासमा खाद्य वस्तुको रूपमा उसिनेर , पोलेर खाने गरिन्छ ।
- ✓ विकसित राष्ट्रहरूमा कन्दमूलबाट विभिन्न प्रकारको खाने कुरा बनाउने गरेको पाइन्छ जस्तै कन्दमूलको पिठो बनाई पिठोबाट रोटी, हलुवा, केक र विभिन्न किसिमको मिठाई, जामहरू बनाएर उपभोग गर्ने गरिन्छ ।
- ✓ खास गरी अफ्रिकन देशहरूमा कन्दमूल तरकारीको उत्पादन तथा उपभोग बढि हुने गरेको छ । फिलिपिन्स, श्रीलंकामा यसबाट खानाका विभिन्न परिकारहरू जस्तै केक, डुनट , बिस्कुट बनाईन्छ भने आइसक्रिम, दूध र अन्य मिष्ठान्न परिकारमा पनि यसको प्रयोग गरिन्छ ।
- ✓ तरुलमा पाईने बैजनी रंग पानीमा सजिलै घोलिने भएकोले मिठाई आदि तयार गरिने खाद्य परिकारहरूलाई आकर्षक देखिनका लागि खाद्य रंगको रूपमा प्रयोग गर्न सिफारिश गरिन्छ।

कन्दमूल धेरै किसिमका भएता पनि खास गरी प्रचलित रूपमा तरुल, पिंडालु र सकरकन्द नै बढी प्रयोग हुने गरेको पाइन्छ । कन्दमूल जमिन मुनी धेरै तल गइ फल्ने बाली हो । यसलाई खनेर निकाल्न निकै परिश्रम लाग्दछ । अरु बालीहरू धेरै स्याहार सम्भार गरी मलिलो माटोमा खेती गर्दा गुणस्तर बढ्ने हुन्छ । तर कन्दमूल बालीमा तरुल जातहरू कडा रूखो माटोमा जति जमिन मुनि जान्छ त्यस्ता तरुल अलि स्वादिलो हुन्छ । तरुल सप्रेको बेला १८ मिटरसम्म लामो लहरा जान्छ । जति लहरा माथी जान्छ त्यतिकै जमिन मुनीको तरुल पनि बढ्ने गर्दछ । कन्दमूल यस्तो बाली हो जसलाई चोरले पनि चोर्न गाह्रो र सुख्खा, खडेरी, वर्षा, आगलानी समेतले हानी नोक्सानी पुर्याउँदैन । यो सम्बन्धमा एउटा कथन नै रहेको छ ।

नेपालमा अंग्रेजले हमला गर्दाको समय हो जब उनिहरू तराई भू-भाग लुट्दै खाद्यान्न रित्याउँदै पहाड पसेकोमा पहाडी क्षेत्रबाट हारखाई तराई भएर फर्किदा मधेशका बासिन्दाहरू आनन्दले खाई बसेको देखेर अचम्भित भै प्रश्न गर्दा यहि कन्दमूल खाएर बसेको उदाहरण दिएका थिए, त्यसैले लुकेर बस्ने अदृश्य बाली कन्दमूल हो । यो बाली लाई निकालेर राखेमा चाँडो बिग्रने हुन्छ । यसलाई भण्डारण गर्ने भनेको बाली लिने समय देखि (पौष देखि चैत्र महिना) बाली रोप्ने समयसम्म आवश्यकता अनुसार निकाल्दै जाँदा हुन्छ । भण्डारणको कुनै झन्झट गरिरहनु पर्दैन । कन्दमूल बाली भन्ना साथ धेरै गाह्रो, कसरी खेती गर्ने भन्ने प्रश्न आउने गर्दछ । तर कुनै पनि खेती प्रविधिको जानकारी लिई खेती गरेमा सहज हुन्छ । यसको जानकारीको लागी यस केन्द्रमा प्रयोग भएको विकसित प्रविधि यहाँ आई अवलोकन गर्न सकिन्छ । साथै यस केन्द्रले प्रकाशन गरेका कन्दमूल खेती सम्बन्धी विभिन्न पुस्तिकाहरू उपलब्ध गराई कन्दमूल विषयमा प्राविधिक सरसल्लाह समेत प्रदान गर्ने गरिएको छ ।

आ.व.२०८१/०८२ मा केन्द्रमा संचालित गतिविधिका केही झलकहरु

नोट

A large rectangular area with rounded corners, containing numerous horizontal dotted lines for writing notes.

